

könyv
könyvtár
könyvtáros

1998
március

Joseph Lantieri

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

7. évfolyam 3. szám

1998. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Nagy Attila:** Fátum vagy próbatétel 3
Lehmann, Klaus-Dieter: Az európai nemzeti könyvtárak együttműködése 15
Nurminen, Tuulikki: A felsőoktatási könyvtárak az információs társadalom kihívásai előtt 20

Évforduló

- Kenyéri Kornélia:** Perújrafelvétel Landerer Lajos ügyében 29
Hermann Róbert–Szoleczky Emese: „Fényesebb a láncnál a kard...” 1848–49-re emlékezünk a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeumban 34

Könyv

- Győri Erzsébet:** Zalainé dr. Kovács Éva: A Total Quality Management alkalmazása a könyvtárban..... 38
Suppné Tarnay Györgyi: A NAT könyvtári segítségének szép példája 39
Vajda Kornél: A hermeneutika univerzalitásáról avagy könyv a multimédiáról 41

Műhelykérdések

- Megalakult a Neumann János Számítógéptudományi Társaság Közgyűjtéményi Szakosztálya 46

Perszonália

- Tisztelgés Rózsa György előtt 49
Jónás Károly: Vályi Gábor köszöntése 51
Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei 55
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 56

Lapunk e számában 1848–49-es relikviákból válogattunk.

From the contents

Attila Nagy: Changes in children's reading habits (3);

Kornélia Kenyéri: Printer of the revolution of 1848 (29);

Róbert Hermann–Emese Szoleczky: Exhibition on the revolution of 1848 in the Military History Institute and Museum (34)

Cikkeink szerzői

Györi Erzsébet, az OSZK-KMK mb. igazgatója; *Hermann Róbert* hadtörténész; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Kenyéri Kornélia*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem munkatársa; *Lehmann, Klaus-Dieter*, a Deutsche Bibliothek főigazgatója; *Nagy Attila*, az OSZK-KMK osztályvezetője; *Nurminen, Tuulikki*, a Joensuu-i Egyetemi Könyvtár igazgatója; *Suppné Tarnay Györgyi*, a KLTE oktatója; *Szoleczky Emese*, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főmuzeológusa;

Szerkesztőbizottság:

Poprády Géza (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Györi Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 98.042

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Fátum vagy próbatétel

I. Változási tendenciák, avagy Renault az Oroszlános Udvarban

1996 kora nyarán, egy verőfényes reggel szokásos időben érkeztem munkahelyemre, de a Budavári Palota F épületéhez, az Oroszlános Udvar bejáratához közeledve karszalagos, határozottan integető hivatalosságok megállásra köteleztek, majd távozásra szólítottak fel. Mondván: itten most filmezés van 5 napon át, tehát tilos parkolni! Magyarázkodás, kérések (nekem ez a munkahelyem, két bittal csak nehezen, néhány lépést ... stb.) jó darabig mitsem ért, a mindössze 2-3 perces reklámfilm elkészítése a legújabb Renault típusról mindennél fontosabb! Végül a legnagyobb főnökkel megállapodunk ugyan, hogy a boltív takarásában kivételesen leállíthatom a kocsit, de 1,5-2 óra múlva mégiscsak csöng az talomon a telefon: most azonnal el kell távoznom az autóval, mert ők így nem tudnak tovább „alkotni”.

Ez az emlékkép merül fel bennem akaratlanul újra meg újra, miközben az utóbbi évtized kulturális életéről, jelesül az olvasási és könyvtárhasználati szokások legfontosabb változási tendenciáiról töprengek. Rémisztő, bizonyára sarkított, némileg eltúlzott, de a legfontosabb összetevők egyikét kiválóan jellemző mozzanat: az ideológia diktatúráját a pénz központi hatalommal válása követte. Természetesen azért közben megteremtődött a többpárti, parlamentáris demokrácia, a sajtó és a vállalkozások „szabadsága” sokszorosára nőtt, az utazási lehetőségeknek kizárólag anyagi korlátai vannak, a tv csatornák választéka ugrás-szerűen megemelkedett stb.

Nos az örvendetes politikai és ellentmondásos gazdasági változások közepette a kultúra szabadsága bizony sok esetben a kiszolgáltatottság szinonimájaként jelenik meg. Különösen látványos ez a gyermekkultúra esetében, ha a kicsiknek és kamaszoknak szóló tv műsorokra, filmekre, könyvekre, illetve mindezek egyre nyilvánvalóbb hiányára gondolunk. S a fentiek láttán a „szakértők” jelentős része az információs társadalom közelségéről, már jól kitapintható elemeiről szólva meglepő magabiztossággal és természetességgel nyilatkozik a funkcionális analfabéták arányának várható emelkedéséről. Jókait pedig már csupán a rajzfilmes változatban vélik a következő generáció számára megmenthetőnek. Vagyis miközben a könyvtári és könyvtáron kívüli körökben egyaránt a látványosan fejlődő elektronizáció (Internet, adatbázisok, Sulinet program stb.) áldásait élvezzük, ugyanakkor az olvasási és könyvtárhasználati szokásokat vizsgálva a helyzetkép legalábbis ellentmondásos.

Például a hazai felnőtt lakosság körében a könyvtárhasználók aránya az 1964 és 1996 közötti 3 évtized folyamán semmit sem változott (lásd erről bővebben a

Könyvtári Figyelő 1997/3. számában megjelent dolgozatomat!). Igaz viszont: jelentős mértékben csökkent azok száma, akik a kérdés idején nem, de korábban már használtak valamilyen könyvtárat (51% – 29%). Rendkívül fontos, a könyvtári rendszer egészét érintő változás a tanulással kapcsolatos motívumok, kérések erősödése, gyarapodása, a helybenolvasás növekvő aránya a kölcsönzéssel szemben, de érdekes adalék a főiskolai, egyetemi hallgatók könyvtárhasználati igényeit áttekintve a másolatkészítést látni a rangsor első helyén. Nem akarnak „időrabló” lapozgatással, a folyóirat vagy a könyv egészéről képet alkotó olvasgatással bíbelődni! Ide gyorsan a könyvrészlet, vagy cikk másolatát, és már rohanok is tovább (pénzt keresni, tanulni, randevúzni?)!

Az észak-amerikai szakirodalomból húsz éve jól ismert, a magas szinten gépesített, digitalizált könyvtári üzemet az emberi tapintattal, segítőkészséggel, együttműködéssel összekötni akaró jelszó (high tech – high touch) valójában csak az utóbbi 5-6 évben vált igazán közérthetővé hazánkban. Hiszen végre tömegesen vannak már nem csupán számítógépek Magyarországon, hanem az általuk kínált lehetőségekkel élő, multimédiát, internetet, on-line kapcsolatokat, gépi katalógusokat használó könyvtárlátogatók is százezres nagyságrenddel jellemezhetők. Ugyanakkor az utóbbi évek radikális társadalmi változásainak (10-12%-os munkanélküliség, a reáljövedelmek tetemes csökkenése stb.) köszönhetően egyre több a tétlenségből a társas magányba menekülő munkanélküli, az otthoni fűtést, világítást megtakarító nyugdíjas, magányos „kulcsos gyerek” meg cigány és siket, vak és mozgássérült, hajléktalan és zavart viselkedésű, nem információt kereső, nem interneten szörföző, hanem csupán biztonságot, békét, fűtést és világítást, netán mosolyt és néhány jó szót váró egyén is megjelenik főként közkönyvtárainkban.

Vagyis könyvtári rendszerünk csaknem minden elemének fejlesztésében két szélső pont kivédhetetlenül szinte refrénszerűen felmerül: gyors és pontos információszolgáltatás, tehát gépesítés, illetve a korábban is meglévő, szociális funkció súlyának látványos növekedése. Ezen követelmények kielégítése, a hagyományos szórakoztató és nevelő feladat mellett hangsúlyosabbá lett döntően tanulási igényeket szolgáló tájékoztató, valamint szociális funkció megfelelő szintű ellátása csakis akkor képzelhető el, ha az idevágó következtetéseket a könyvtárosképzés és a fenntartók szintjén is megfogalmazzák. Ma a helyzet még korántsem egyértelmű.

Az olvasási szokások változásairól ugyancsak részletesen lehet olvasni a Könyvtári Figyelő korábban már említett 1997. évi 3. számában, ezért itt csupán a legfontosabb kulcsszavakat idézzük fel. Az 1996 nyarán 5000 fő megkérdezése nyomán kialakult kép szerint az éppen olvasott művek 40%-a a krimi és kalandregény kategóriájába sorolható, ráadásul a manapság hazánkban kézbe vett könyvek harmada a Robin Cook, Stephen King, Danielle Steel „mestertrió” keze alól került ki, a legnépszerűbb magyar szerző Lőrincz L. László (Laslie Lawrence), de mint nagyon jelentős, világszerte ugyancsak érzékelhető tendenciát az ismeretközlő művek előretörését sem szabad említés nélkül hagynunk. Ezek aránya ma már az utolsó olvasmányok harmadát teszi ki.

Mi várható a jövőtől? Egyszerűen csak meghosszabbítandók a már most is észlelhető tendenciák: amerikanizálódás, kommercializálódás és a tárgyyszerű praktikus igények gyarapodása, a tévészés további térhódítása, az írott szó visz-

szaszorulása? Jóslatok helyett vessünk egy pillantást a gyerekek és fiatalok (utódaink) olvasási kultúráját jellemző rövid áttekintésre.

Az alkalom szabta szűkös keretek miatt most csak a negatívumok felől közelítve villantsunk fel néhány adatot:¹

1. a mai magyar iskolarendszerben hosszú évek óta a fiatalok 6-8%-a nem végzi el a 8. osztályt a 16. életév betöltéséig sem;
2. a 8. osztályosok 30%-a súlyos szövegértési problémákkal küszködik;
3. a közoktatásból kiesők arányát 25–29% között becsüljük (nem kerülnek sem középiskolába, sem szakmunkásképzőbe);
4. a középiskolákból évente átlagosan a tanulók 13–15%-a esik ki;
5. az egyes iskolák közötti különbségek (falu, kisváros, nagyváros) fokozatosan növekszenek;
6. 1990 és 1995 között a 9 és 18 éves korosztályok olvasásértési teljesítménye 20%-kal romlott.

Vagyis miközben iskolai és közkönyvtáraink digitalizációjáról, az internetes összeköttetések tömeges kiépítéséről, működtetéséről beszélünk lehetetlen említés nélkül hagyni – a remélt és óhajtott gazdasági felvirágzásra gondolva – a funkcionális analfabéták (akik tevékenységükhöz, tájékozódásukhoz nem tudnak írott, nyomtatott szövegeket felhasználni) ma is jelentős (a felnőtt népesség 5-6%-a), de ráadásul folyamatosan (s talán bővítetten) újratermelő nagyságrendjét. Milyen akadályok is állnak a széles értelemben vett modernizációs erőfeszítések előtt?

II. Ellenstratégiák

Kikerülhetetlen, a természeti törvények erejével működő „modernizációs” jelenség-e vajon a tv előtt töltött idő folyamatos növekedése, az olvasásra fordított percek csökkenése, tehát a tanulók olvasási készségének jól érzékelhető romlása? Véleményünk szerint a „fátum” elkerülhető, a romlási tendenciák fékezhetőek, ha az előttünk járók (USA, Skandinávia, Nyugat-Európa) érényeiből és hibáiból tanulva, saját erőinket, hagyományainkat, újtó kedvünket, leleményességünket mozgósítva a család–iskola–könyvtár hármasszövetség megteremtésével a „korai védőoltás” alkalmazásával tudatos, előre tervezett erőfeszítéseket teszünk.

Három példán szeretném bemutatni röviden, milyen kísérleteket, próbálkozásokat kezdeményeztünk már magunk is. Az ötletek sora természetesen szabadon folytatható.

¹ Az 1–6. pontokban felsorolt tények forrásai: *A túlsó part messze van. Tudományos konferencia a funkcionális analfabetizmusról. Illyefalva 1996. nov. 18–22., valamint Jelentés a magyar közoktatásról. Bp. 1996. Országos Közoktatási Intézet*

a) A kortárs magyar irodalom népszerűsítése

Mielőtt az 1997 tavaszán a könyvtári szakajtóban megjelent pályázati felhívás nyomán történekről nagyon röviden számot adnák, hadd nyomatékosítsak egy gondolatot! Nem elegendő az ismételt tapasztalt negatívumokat elsorolni, fel-
emlegetni (beszerzési keretek leértékelődése, községi, iskolai és városi könyv-
tárak létbizonytalansága stb.), hanem alapvető értékeink, céljaink mozgósításá-
val, tudatosításával kell az adott helyzetben, eszközeink ismeretében pontosan
megfogalmazni, nyilvánosságra hozni a leginkább célravezető stratégiai és takti-
kai lépéseket. Vagyis az ellenlépések első és legfontosabb feltétele maga a gon-
dolat, az ami a fejünkben van, ami felé törekszünk, amit magunk is múlhatatlanul
fontosnak tartunk.

Például az alcímben jelölt pályázati kiírást megelőzően drámaj adatokkal mu-
tattuk ki a kortárs magyar irodalom iránti érdeklődés radikális visszaszorulását
(Új Pedagógiai Szemle 1996. 12. szám).

Az MKM Közművelődési Főosztályának segítségével az általános és középis-
kolák, illetve a közkönyvtárak számára meghirdetett pályázatra 170 kérés érke-
zett, több mint 12 millió forintnyi igénnyel. A rendelkezésünkre álló 1 milliót
nem kívántuk értelmetlenül felaprózni, s ezért többnyire a községek és kisváro-
sok iskolai és közkönyvtárai által közösen beadott pályázatokot támogattuk 30–
50 ezer forinttal. A kért, választott írók, költők, szakértők hosszú névsorából
mellékeljük a legalább 3 szavazatot kapók listáját, de fontosnak tartjuk megjeg-
yezni, hogy egy-egy pályázatban többek között Ágh István, Buda Ferenc, Czako
Gábor, Dinnyés József, Döbrentei Kornél, Esterházy Péter, Ilia Mihály, Gyur-
kovics Tibor, a Kalácska együttes, Levendél Júlia, Müller Péter, Praznovszky Mi-
hály, Szakonyi Károly, Schmidt Egon, Tornai József és Varga Domokos is sze-
repeltek még.

Lázár Ervin	20	Rigó Béla	5
Csukás István	13	Szabó Magda	5
Kányádi Sándor	11	B. Horváth István	4
Janikovszky Éva	9	Nógrádi Gábor	4
Horgas Béla	6	Ágai Ágnes	3
Komáromi Gabriella	6	Bényei József	3
Kun János	6	Csokonai Színház	3
Marék Veronika	6	Nagy Gáspár	3
Békés Pál	5	Pomogáts Béla	3
Kincskereső	5	Tóth Máté Miklós	3
Nagy Attila	5	Vámos Miklós	3
Pék Pál	5		

A következőkben a 26 beérkezett jelentésből csaknem véletlenszerűen néhány
bekezdést betűhíven fogunk idézni, hogy minél érzékeltetőbb legyen a jelentő-
sége ennek az igen szerény (1 millió Ft) támogatásnak.

- Tiszacsege Községi Könyvtára és Általános Iskolája Kányádi Sándort láthatta
vendégül.

*„A nyár folyamán tudomásunkra jutott, hogy Sándor bácsi csak rövid időt tud
körünkben tölteni – és nem áll módjában a szavalóversenyen résztvenni. Ezért*

ezt a programot – a találkozót megelőző héten – október 21-én lebonyolítottuk. 17 kisdíák adta elő kedvenc versét Kányádi Sándortól.

Eljött a várva várt nap – október 27-e. A könyvtár olvasóterme zsúfolásig megtelt. Közel 90 gyermek várta az erdélyi magyar író. Hat kisdíák verssel köszöntötte őt. Nagyon meg volt hatódva – még könnyezett is. A találkozó családias, oldott légkörben folyt le. A gyerekek kérdéseikkel ostromolták a vendéget. A rendezvény visszhangját Fekete Melinda írása hűen tükrözi. A Csegei Újságban meg is örökítettük. A találkozót hangkazettán is rögzítettük. Készítettünk fényképeket is. 12 db Kányádi Sándor: Valaki jár a fák hegyén című kötetet sikerült vásárolni. 3 db-ot a könyvtár állományában helyeztünk el, 9 db-ot pedig jutalomként osztottunk ki a szavalóversenyen.” (Ládi Jánosné könyvtárvezető)

- **Biharkeresztesen a Városi Könyvtárban hat részből álló könyvtári estéknek nevezett sorozat szerkesztésére futotta az elnyert 50 ezer forintnyi támogatásból, na meg a könyvtárvezető ötleteiből. A rendszeresen 50–90 főt mozgósító rendezvények sorából itt mindössze háromról idézzük az események mozgatóját.**

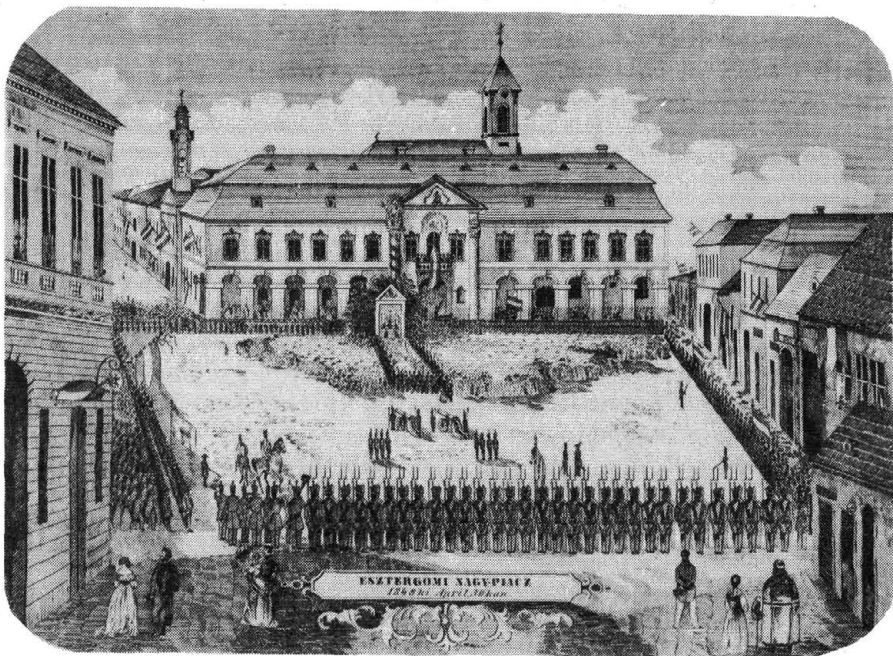
„1997. október 14-én Kincskereső ankét. Vendégünk Rigó Béla főszerkesztő volt. Több mint 90 gyerek, általános iskolai tanár és felnőtt érdeklődő vett részt. A Bojti Általános Iskolából meghívásunkra tanár vezetésével több felsőtagozatos gyerek utazott ide a rendezvényre. A résztvevő gyerekek előzetesen megismerkedtek a Kincskeresővel. Az ez évi és elmúlt évi számok kikölcsonzésével lehetőségük volt az otthoni, alaposabb olvasásra.

A főszerkesztő úrnak, miután bemutatta a lapot, a gyerekek kérdéseket tehettek fel, majd sor került néhány vers, írás felolvasására. A végén autogramot kértek Rigó Béla úrtól, volt olyan fiatal, aki saját írását hozta el és mutatta meg véleményezés végett. Azóta, az ankét hatására többen hoztak be verset, elbeszélést, amit szeretnének eljuttatni a könyvtár által a Kincskereső szerkesztőségének.

1997. október 28-án maradandóan egyedülálló élménnyel gazdagította Berecz András népdalénekes és mesemondó »Búra, «sebre, szerelemre» című műsorával a résztvevőket. Felnőtteknek szóló Felső-Tisza vidéki, moldvai csángó mesék, népdalok hangzottak el. Az est rendkívüli hatását és sikerét bizonyítja a közel 2 órás előadás utáni vastaps és a ráadás, a nyomdából frissen kikerült könyveinek megvásárlása és dedikálása. Azóta is többen érdeklődtek könyve, hangkazettái és legközelebbi biharkeresztesi szereplése felől.

1997. november 5-én irodalmi est keretében Görömbei András irodalomtörténész mutatta be Döbrentei Kornél költőt, s mivel mindketten a Hitel című irodalmi folyóirat szerkesztői, a lapot is. A hallgatóság számára előre kiosztott ajándék példányokon kívül az előadás után feltűnően sokan érdeklődtek a folyóirat újabb számai után. A költő bemutatása rövid életrajzi ismertetőből és részletesebb életmű, költői képi világ, verselemzések, megjelent kötetek ismertetéséből állt. Döbrentei Kornél szenvedélyesen beszélt a költő elkötelezettségéről, feladatáról, a művek megjelentetésének jelenlegi sajátságos nehézségeiről, majd legújabb kötetéből, a »Rebellis türelem«-ből olvasott fel verseket.

A költő személyes jelenléte, fokozott érzelmi fűtöttségű előadásmódja nagy hatással volt hallgatóira. Sokan szerettek volna vásárolni eddig megjelent kötetéből, de többirányú próbálkozás után sem sikerült egyetlen példányt sem megkapni.

Összegezve: a három, jellegében különböző előadás maradandó, értékes élményt, tapasztalatot adott a résztvevőknek, s reményeink szerint ráirányította a város és a környék figyelmét a könyvtárra, az olvasásra, az írás szeretetére, az igazi érték, a műveltség iránti fogékonyság, igény fontosságára.” (Nagy Zsolt Csabáné könyvtárigazgató)

- A Nagykőrösi Arany János Református Gyakorló Általános Iskola is egy egész sorozat szervezésére vállalkozott. Elsőként Varga Domokos író, tankönyvszerzőt látták vendégül, aki 3.–4. osztályos tanulókkal beszélgetett.

„Nagy élményt jelentett a gyerekeknek ez a találkozó azért is, mert az általa szerkesztett tankönyvből tanulnak. Nem passzív hallgatókra, hanem igazi beszélgetőtársakra talált Varga Domokos a gyerekekben.

Igazi közművelődési kísérletnek bizonyult Illyés Kinga erdélyi (Marosvásárhely) előadó-művésznő vendégszereplése. Az iskolánk, az Arany János Társaság, a városi Szabó Károly Könyvtár, a Nagykőrösi Tanítóképző Főiskola közös nagyszerű rendezvényére október 28-án került sor. Márai Sándor San Gennaro vére című regénye alapján a nő monológja Illyés Kinga előadásában megrendítő valóság volt az emigráns létről, a kirekesztettségről. Az előadás után az irodalmi kávéház keretében beszélgetés zajlott az Arany János Társaság és a helybéli Márai Sándor Társaság tagjainak részvételével Márai munkásságáról és a határon túli magyar irodalom helyzetéről.

Iskolánk felső tagozatos tanulóinak október 29-én Illyés Kinga színművésznő rendezte irodalomórát tartott. Az előadáson a kortárs határontúli magyar iro-

dalom jeles képviselőinek műveit szólaltatta meg (Kányádi Sándor, Bajor Andor, Kovács András Ferenc, Dsida Jenő). A gyerekek korának megfelelő verseket és prózai szövegeket mutatott be.

Szász László főiskolai tanár november 12-én tartotta meg a játékos foglalkozást iskolánk 5–6. osztályos tanulóinak. Lázár Ervin Dömdödöm című meséjével közlített a gyerekek versről és költészetről kialakított ismereteihez.

November 13-án a 2. osztályos tanulók részvételével Sipos Ildikó, a helybéli gyermekkönyvtár vezetője tartott irodalomórát. Jó játékot, hasznos szórakozást, okos ötleteket sorakoztatott fel Nemes Nagy Ágnes Bors néni könyvének bemutatásával. A játszva-tanulás örömmé tette így a feladatvégzést, és – könyvtárosi tapasztalataim szerint – újabb könyvek elolvasására ösztönözte a gyerekeket. Nemzedékek tanultak meg a Bibliából olvasni. Az olvasásra nevelés alapja lehet a bibliai történetek ismerete.

Iskolánk első osztályos tanulói a Tanítóképző Főiskola diákszínjátszó csoportjának részvételével a drámapedagógia, a drámajátékos módszerek közül az érzékelő és az asszociációs gyakorlatok felhasználásával tartottak foglalkozást november 14-én: Légy ... a vízözönben hánykódó hajó, ember! A felfedezés, átélés, a kreativitás lehetőségét adták a gyerekek számára.

A fent leírtakból kitűnik, hogy iskolánk valamennyi korcsoportja számára sikerült élményt és ismeretet nyújtani. Eredményei lassan kezdenek érzékelhetővé válni. Újabb híveket szereztünk a könyv, az olvasás, a kultúra, a könyvtár számára.” (Szász Margit könyvtáros-tanár)

● Létavértes, Általános Iskolai és Városi Könyvtár

„Október 27-re versmondó versenyt hirdettünk a felső tagozatos tanulóknak, egy kötelező (Csoóri Sándor: Hogy ne legyen sötét c.) és egy szabadon választott verset kellett előadniuk. 19 gyerek indult, az első 5 helyezett könyvjutalmat kapott. Október 30-án tartottuk a mesemondó versenyt, 25 alsó tagozatos gyerek Lázár Ervin mesét mondott, az első 5 helyezettet díjaztuk dedikált Lázár Ervin kötetekkel. Lázár Ervin 13 órától a könyvtárban találkozott olvasóival. Az irodalmi szakkör bemutatta a Csodapatika című meséjének feldolgozását, majd a gyerekek és az érdeklődő felnőttek beszélgettek az íróval, aki elmondta, hogy nem szívesen jár író-olvasó találkozóra, de nálunk nagyon jól érezte magát.

Még egyszer köszönöm szíves támogatásukat, a rendezvényeink nagy öröme és meglegedésére szolgáltak az iskola tanulóinak, nevelőtestületének és szép számú érdeklődő kívülállónak is.” (Dutkáné Papp Katalin, könyvtáros)

Az idézetek sora nehezen állítható meg. (Nagykátán például esszépályázatot hirdettek a helyi középiskola tanulói számára a kortárs magyar irodalom alkotásairól.) Az esetek többségében szellemes, tettekre kész partnerek voltak a könyvtárosok és a pedagógusok egyaránt, de a kivitelezés szinte mindig a könyvtárosok hivatássonoszeretétét, fáradhatatlanságát dicséri.

b) Olvasásfejlesztés és kritikus gondolkodás

1997 szeptemberében a Soros Alapítvány támogatásával az ország 6 településének 8 iskolájában 3 éves programot indítottunk el.

Célok

A kísérleti program célja: a világot és önmagukat „olvasni”, megérteni akaró diákok „tömeges előállítását”. A kérdező, a kritikusan gondolkodó tanulók bátorítására, számuk gyarapítására törekszünk. Ebben a folyamatban az olvasás csupán eszköz a kérdések és a válaszok jobb, helyesebb, összetettebb, igazabb megfogalmazásához. Tudjuk, hogy azok a gyerekek tudnak jól olvasni, akik sokat olvasnak, s azok olvasnak sokat, akik számára élvezetes, örömteli élményt jelent ez a tevékenység. Ez az állapot pedig akkor következik be a legnagyobb valószínűséggel, ha a szépirodalmi művek olvasásakor egyszer csak „átüt a szikra”, és a tanuló közvetlen kapcsolatot fedezhet fel saját élete, vágyai, félelmei és az olvasottak között, létrejön a „mintha rólam szólna, magam is írhattam volna” élménye. Céljaink tehát, egyénre szabottan olyan olvasással összefüggő feladatok sorát adni a kísérletben résztvevők (6–18 évesek) számára, amelyek megoldása csak a könyvtár használata révén lehetséges, segíti a kritikus gondolkodás fejlesztését, az olvasás technikájának csiszolását, illetve az iskolai és a saját életükben meglévő kérdések tisztázását, megoldását.

A kísérleti program hosszútávú és napi feladata az adott egyénhez és csoporthoz igazodó, értelmes feladatok „kitalálása”, megfogalmazása, mégpedig a magyar közoktatási rendszer 6–18 éves korosztályát illető teljes vertikumában.

Módszerek

1. Könyvtárfejlesztés

Amint erre már utaltunk, a jól olvasás legdöntőbb mozzanata annak gyakorlata, mely csak könyves környezetben válhat jellemzővé. Tehát könnyen elérhető, bőséges választékú gyűjteményekre (családi-, iskolai- és közművelődési könyvtárakra) van mindenekelőtt szükség. Vagyis a kísérleti helyszínek kiválasztásakor nagyon tudatosan kapcsolódunk a Soros Alapítvány által már korábbi döntések nyomán támogatott iskolai könyvtárfejlesztési programokhoz.

2. Szövetségesünk a család

Kutatási, megfigyelési adatok tömegével bizonyítható, hogy a szocializációs folyamat legerősebb láncszeme a család. Tehát az alapvető motívumokat, mintákat döntően a családban építik be a gyerekek, illetve a nem olvasó gyerek mögött többnyire az olvasni alig tudó, az olvasást naplopásnak, értelmetlen tevékenységnek tekintő, vagyis a nem olvasó szülők állnak.

Ebből következően programunk egyik sarokköve a szülőkkal való foglalkozás, a szülők együttműködési készségének kialakítása és fejlesztése lesz. (Family literacy)

3. A pedagógusképzés és továbbképzés

Természetesen nem a kérdéskör teljességéhez, csupán az olvasásfejlesztéssel összefüggő feladatok átgondolásához, megtervezéséhez kívánunk segítséget adni. A NAT követelményeivel igazodó, a könyv- és könyvtárhasználat megtanítására előkészítő oktatási program elkészítését tervezzük

- a) tanítóképző főiskolák és
- b) tanárképző főiskolák számára.

Ugyanakkor nyilvánvalóan csak akkor lehetünk szélesebb körben is hatékonyak, ha a már évekkal, évtizedekkel korábban diplomát szerzettek továbbképzésére is gondolunk. Itt első renden a kísérletben részt vevő pedagógusok motíválása és felkészítése adja majd a tennivalók törzsét.

4. Az olvasásfejlesztés tantárgyközi feladat

A hagyományos megközelítés gyakran az olvasás problémáját az alsó tagozat és/vagy az anyanyelvi tanárok kizárólagos hatáskörébe szokta utalni. A legutóbbi évtizedek kutatási eredményei viszont nyilvánvalóvá tették, hogy egyrészt az olvasásértés fejlettsége vagy gyenge színvonala szoros összefüggésben áll a tanulónak a szöveges matematika, fizika példákat, aki jól megérti az írott, nyomtatott textust), másrészt pedig az olvasási készség fejlődése döntően a gyakorlattól, az idegen, ismeretlen szövegek rendszeres olvasásától, olvastatásától függ. Tehát a mozgókép, a video, a tv, a számítógép csábításával csak akkor szállhatunk szembe sikerrel, ha a tantestület egésze, – a tornatanártól a történelemtanárig, a fizika-tanártól a földrajzos kollégáig mindenki – részt vállal ebben a munkában. Vagyis a maga tantárgya kapcsán ismételt tankönyvön kívüli szövegeket is használ az órákon, illetve rendszeresen egyéni és csoportos feladatokat ad diákjainak, melyeket csakis könyv- és könyvtárhasználattal (tehát olvasás útján) lehet megoldani.

Az első pillanattól fogva nyilvánvalóvá kell tenni, hogy nem csupán az egyes tantárgyak (irodalom, történelem, földrajz stb.) mentén történik a beavatkozás, a fejlesztő akciók sora, hanem a tantestület egésze hordozza a felelősséget, minden egyes pedagógus utánpótlására, követésre méltó (netán taszító) példa lehet a gyerekek számára, akinek előre elkészített tervvel kell rendelkeznie (legalább fél évvel korábban) az elvégzendő, a kiadható kérdések és feladatok jellegéről, tartalmáról, valamint a felhasználható források hozzáférhetőségéről.

5. Élményközpontú tanítás és vita

A fejlesztő célú feladatok (egyéni olvasás, kutatás, jegyzetelés, szerkesztés, összefoglalás) elvégzéséről a tanulók rendszeresen, élőszóban az osztályközösség előtt számolnak be. Vagyis egyéni megfigyeléseik, anyaggyűjtésük, gondolkodásuk eredményeit osztják meg társaikkal, s ez az állásfoglalás, vélemény sok esetben kiegészíti, illetve korrigálja, netán cáfolja a tankönyv idevágó részleteit. Ezzel a mozzanattal tudatosan vitára, az egyéni álláspontok megfogalmazására készítjük a tanulókat. *Az ellentmondásmentes közlések betanulása helyett, az ellentmondó források mérlegetésére, értékelésére törekszünk.*

Különösen nyilvánvaló ezen eljárás haszna az irodalomoktatásban (vesd össze a reading response módszerrel), amikor a tanulók újra, meg újra átélhetik, hogy az ő értelmezésük, élményük is érvényes és figyelmet keltő, s nem kötelező mindig az egyetlen, közös igazságot, mondanivalót, a pedagógus saját (olvasott vagy valóban átélt) élményét, interpretációját minden vita nélkül elfogadni. Jól ismert pedagógiai jelenség: ahol csak a tanárnak lehet igaza, ott apátia, csendes dac vagy nyílt szembenállás fejlődik ki, míg az egyéni álláspontoknak teret adó, a vitát engedő és/vagy ösztönző pedagógus óráján a pezsgő vita, az egymás gondolataira építő és reflektáló aktivitás, tehát a diskurzus, a megbeszélés lesz jellemző. Min-

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE.

Vasárnap.

1. szám.

Pest, martzius 19. 1848.

Nem kell táblabíró politika.

Polgártársak!

E lap a martius tizenötödiki nap dicső eseményeiből emelkedik fel.

Tekintsünk körül. A láthatár háborgó tenger. A historia a jelen évvel egy új időszak előcsarnokába lép. —

Általános mozgalom. E lap úgy tűnik fel mint legszerényebb zászló, mely a európai újrászületés ünnepélyes diadalmenetéhez odacsatlakozik.

E perczben csak a főváros közönségére hatni tűztük ki magunknak feladatul. Mielőtt tovább mennénk kísérletet akarunk tenni az erővel, mellyekkel rendelkezhetünk.

A közönséggel lapunk mezejentével tán meg is lépjük. Ha szavainak akként találunk viszhangra a közönség előtt, miként barátaink körében vállalatunk iránt rokonszenv mutatkozott: kifejlődésünk épületéhez egy követ jól tettünk le a maga helyére.

Egyelőre is szívesen nyitjuk meg hasábjainkat, és házi organumul ajánljuk azon lelkes ifjuságnak, mellynek első felléptére a süker a kivitt sajtó-szabadság.

E lap feladata — a napoként újabb alakot felvevő politikai clima változatairól a közönséget a lehető leggyorsabban tudósítani. — és küzdeni azon elavult eszmék ellen, mellyek a martzius tizenötödiki datumnál korábbiak. —

Előttünk a tárgyak tengere: a kül és belföld — ő-i szabadságával a vén Anglia — vezér-zászlójával a szép Franciaország... Páris a civilisatio-rend nagy mestere. Előttünk a türelmében nagy sokára mégis kifáradt Németország... szomszédunkban a gyalázatosan megbukott Metternich-politica. — Itthon pedig anynyi előszeretettel imádott fővárosunk... az ifjú Pest, mellynek mindűrökre virálnia kell, s melly hívátva van, hogy néhány év után az európai fővárosok sorába felvéssék.

Az országgyűlést úgy tekintjük mind kedves vendéget... lehető hogy előbb is itt lesz mint gondoljuk. — Egyszerre egy gözflotta köt ki partjainkon — a nemzet képviselői úgy sietnek közbünk, hogy a hír sem előzheti meg őket.

Mindezekben vezérezsménk lesz az, hogy Európában lakunk: Nem akarunk a politikai institutiók felállításaiban a világ előtt separatum votummal lépni fel. Mi az európai nemzetek családjai közül, egyik a töb-

den esetben jogos kételkedni és kérdéseket feltenni (de omnibus dubitandum), s bizony előfordul, hogy nincs egyetlen, végső, jó megoldás.

S ezzel végképp nyilvánvalóvá tettük, hogy az olvasásfejlesztő, könyv- és könyvtárhasználatra alapozó kísérletünkben az olvasás magasabb színvonalra (jobb szövegértés, gördülékenyebb tájékozódási készség, magabiztosabb könyvtárhasználat stb.) csupán eszköz, az önállóan reflexiókat megfogalmazó, az egyéni álláspontot védelmezni tudó, a kritikai gondolkodást eltűrő és gyakorló, a parlamentáris demokráciákban tömegesen jellemző, felelős állampolgári attitűd megerősítéséhez, kialakításához.

c) Gyémántmag avagy a legkisebb fiú üzenete

Az utóbbi évtized egyik legfigyelemreméltóbb felfedezése a test és lélek, a tettek és érzelmek, a külső és belső világ hihetetlenül szoros egybetartozását, kölcsönös összefüggését tette világgossá. Rövidre fogva, kísérletek tömegével bizonyították be, hogy a karitatív viselkedés, a mások iránti aktív segítőkészség nem csupán a megsegített „nyeresége”, nagy élménye, hanem a segítő nyálában néhány percen belül fokozott mértékben lesz jelen az emberi immunrendszer egyik központi vegyülete a gamma globulin. Mi több, ez a saját életerőnket, ellenálló képességünket erősítő anyag a jelzett eseményt, segítő gesztust látók esetében is emelkedik.

Gondoljunk csak bele! Miről is olvasunk meséket a 2–3 vagy 4–6 éves gyerekeinknek, unokáinknak. A kiskakas gyémánt félkrajcárjáról, meg a Kiskondás-

ról, a Hollóferynigesről meg a Deszkavári Királyfiről. Vagyis népmeséink jelentős részében a fentiekben jelzett új felfedezés rejtett indirekt módon már századok (ezredek?) óta ott van. Hiszen a mesék egyik leggyakoribb típusa, a „jött helyébe jót várj” jelszóval illethetők, mind-mind ezt sugallják, tanítják a hallgatósnak. „Szállj le a lóról! Adj inni a szomjazó galambnak, húzd ki a tuskét a róka lábából, dobd vissza a vízbe a partra vetett aranyhalat!” Bátyáid nem tették, el is vesztek! Mert csak ekkor győzheted le a hétfejű sárkányt, csak ekkor lesz a tied a világszép királykisasszony, hiszen ezek az irgalmas, alázatos, „segítőkész gesztusok tartják össze egyáltalán a társadalmat, s egyúttal éppen a győzelemhez szükséges, a sérüléseket, sebeket gyógyító gamma globulin szint emelkedése teszi biztossá a legkisebb, leggyengébb, de szolgálatkész kiskondás diadalát a tüzetokádó sárkánnyal szemben.

Számítógép már az óvodában, angol nyelvtanfolyam és lovaglás, videojáték és tamagocsi divat nagyon is fontos tevékenységek, de az emberiség kulturális és morális örökségét leghatékonyabban áthagyományozó népmesék korai átadásánál aligha ismerünk fontosabb pedagógiai feladatot szülőként, pedagógusként vagy könyvtárosként. Nem üzennek kevesebbet, mint: „a legnagyobb parancsolat pedig a szeretet.”

A fentiek egyik bizonyítékként is szeretnék röviden a Bartos Éva nagyszerű ötlete nyomán s a HUNRA által lebonyolított „Segített a mese, a könyv” című pályázatunkra érkezett több száz műből négy rövid részletet idézni. (A legjobb írásokból Bartos Éva önálló kötet összeállítását tervezi.) Miért is volt számukra a mese, az olvasás életreszólóan fontos élmény?

- *Csak néhány könyvünk van*

„Csenyétén élek a szüleimmel és a testvéreimmel. Csak néhány könyvünk van otthon, de én azokra is nagyon büszke vagyok. A falunkban a többi cigányoknál szinte egy könyvet sem lehet találni, ők ezt nem tartják fontosnak, de mi igen. Nagyon büszke vagyok a szüleimre, ők olyan sokat tesznek értem, látom, hogy a többi gyereknek nincs olyan jó sora, mint nekem. Eddigi életemben úgy tapasztaltam, hogy a könyvek nagyon sokat segítettek. Az iskolai tanulmányaim szinte elképzelhetetlenek a könyvek nélkül. Az óvodában pedig sok szép mesét hallottam az óvó néniktől. Olyan jó volt hallgatni őket, közben hol nyuszinak, hol varázslónak képzeltem magam. Mi emberek mindig és mindenütt keressük a szépet és a jót. Ha a valóságban nem is sikerül, a könyvekben igen. Az én számomra a Biblia a legjobb könyv. Mesél a világról, hogy mi emberek hogyan lettünk. Megtanít bennünket a jóra. Engem szinte elámított ez a könyv. Úgy érzem, a Biblia segít nekem a világ dolgainak megértésében.” (Horváth József, hetedik osztályos, Baktakék, körzeti általános iskola)

- *Hallom a hangodat*

„Négy lányomat nevelem férjem halála óta egyedül. Szoktatnám őket az olvasás szeretetére. Minden este mesélek nekik. A kisebbek várakozását, érdeklődését megértem. Legnagyobb lányom, aki betöltötte a tizenhárom évet, sokszor megjegyzést tesz a »kicsik« által kiválasztott mesére. Aztán mégis velünk marad és meghallgatja. Egyik alkalommal megkérdeztem tőle: – Miért hallgatod meg, ha nem tetszik? Menj a szobádba és ott olvass olyat, amihez kedved van, ami jobban

érdekel! – Rám nézett, és természetes hangon azt válaszolta: – Amikor mesélsz, sokáig hallom a hangodat. Olyan keveset találkozunk, beszélgetünk. Míg mesélsz, úgy érzem, csak hozzám beszélsz.” (Kazincziné Vámosi Eszter, Szentes)

- Szembesültem önmagammal

„Az intézetben, ahol tizennyolc éves koromig tengettem az életemet, olyan nagyfokú alkalmazkodást kellett elsajátítanom, hogy ráment minden lelkierőm. Sokat köszönhetek tanáraimnak, nevelőimnek. Attól kezdve, hogy az első tanító nénim megtanított olvasni, a szívemnek addig drága személyek szerényen a háttérbe vonultak. A könyv lett az első »mester«. Szerettem visszahúzódni, s erre az olvasás volt a legalkalmasabb. Utólag, felnőttként megvizsgálva a dolgot, ilyenkor szembesültem önmagammal. Ezért is adott mindig új erőt, lelkesedést, reményt minden írás, amit elolvastam. Nagy tartalmakat gyűjtöttem a hasonló korú gyerekekről szóló történetekből. Móra Ferenc kisdíákjai bizony sokszor csaltak, s csalnak ma is könnyet a szemembe, olyankor elfeledkezem a saját bánatomról. Igen, talán a Kincskereső kisködmön az életem bibliája.” (Orbán György pedagógus, Zsira)

- Gyémántmag

„Királyok és juhászok, szegények és gazdagok, tündérek és sárkányok, menny és pokol, a létező és léten túli világ valamennyi dimenziója kitért előttünk, s bátran, tiszta lélekkel kószáltunk mi ott, félelem nélkül, mert tudtuk, hogy a jótettért jó tett jár cserébe, s mindig meglakol a gonosz. S a bennünk lévő ösbizalom erősödött, csiszolódott, egy életre szóló gyémántmaggá alakult.” (Máté Mártonné)

Amint az említett biokémiai kutatások nyomán tudjuk, ez a „gyémántmag” már nem csupán az értékrend, a belső iránytű gyönyörű metaforája, de reális, kémiai képlettel leírható vegyület is, hiszen a jótettek egyrészt segítenek a bajban lévőkön, másrészt a segítő kezet nyújtó gamma globulin szintjét, azaz életerejét növeli, tehát éppen ezért lesz képes ő egyedül legyőzni a hétfejú sárkányt a méseben és a valóságban egyaránt.

III. Végszó és ajánlás

Mindazon szkeptikus olvasóimnak, akik a fenti gondolatok, idézetek nyomán talán fölényesen legyintenek, s netán a jól látható tényekre (drogosok és hajléktalanok, egyre kevesebb gyerek és sok munkanélküli, a társadalom kettészakadásának riasztó jelei stb.) hivatkozva csak a pénz „megváltó erejében” bizakodnak, hadd idézzek az 1997-ben az amerikai közgazdász Fukuyama magyarul megjelent Bizalom című könyvéből (melynek alcíme: A társadalmi erények és a jólét megteremtése) néhány mondatot.

„Egy nemzet jólétét és versenyképességét egyetlen, mindenütt észlelhető kulturális tényező határozza meg, a bizalom szintje az adott társadalomban.” (Fukuyama, F. 1997. 19. p.) Véleménye szerint ezt a társadalmi tőkét (a bizalmat), azt a képes-

séget, hogy csoportokban és szervezetekben együtt tudunk dolgozni embertársainkkal a közös célok elérése érdekében, döntően a családok és egyéb civil szervezetek (nevelő intézmények, klubok, egyházak stb.) sajátos szocializációs mechanizmusai teszik lehetővé a hagyományos erkölcsi normák, szokások, magatartásminták átörökítésével. Tehát az egyének és csoportok kulturális szocializációjának minősége alapvetően meghatározza ezeket a társadalmi erényeket, melyek az egyéni és közösségi jólét alapjait jelentik. (A normakövető, kiszámítható viselkedés, az adott szó ereje, a megbízhatóság, a mértékletes, ésszerű fogyasztás stb.). Állítása szerint: ... *a sikeres gazdasági közösségeket minden társadalomban a bizalom szintje fogja össze*" (22. p.) Ennek a bizalomnak természetes előfeltétele a közösség értékeinek, normáinak koherenciája, összerendezettsége, s hogy az emberek mennyire képesek az egyéni érdekeiket a nagyobb csoportok érdekeinek alárendelni. Ezek a közös értékek szülik meg a mérhető gazdasági haszonhoz elengedhetetlenül szükséges bizalmat.

Már csak saját önbizalmunk erősítése érdekében is érdemes az amerikai-japán közgazdász könyvét olvasgatni. Végre ő mondja és nem mi!

A messzire vezető következtetések helyett itt csupán két költői kérdést tegyünk fel. A fentiekben emlegetett társadalmi tőke megőrzését és gyarapítását (mint Fukuyama szerint is a legfőbb feladatot!) mi szolgálja vajon hatékonyabban, mint a könyvtárainkban felhalmozott egyetemes és magyar, nemzeti kulturális örökség? Kik és milyen mértékben használják fel, sajátítják el többé-kevésbé ezt a kincsesbányát és hányan esnek el ettől az esélytől?

Vagyis jó lenne a ránk váró, részben már ismert, sejtett és ismeretlen változásokat nem egyszerűen kikerülhetetlen fátumként elszenvedni, hanem sokkal inkább intellektuális és érzelmi tartalékainkat mozgósítva, saját és mások vereségeiből, sikereiből tanulva, próbatételnek tekinteni azokat, s okosan szövetkező-szembeszegülve, megerősödve felülkerekedni rajtuk!

Nagy Attila

Az európai nemzeti könyvtárak együttműködése*

A Deutsche Bibliothek szerepe

Könyvtárosi pályafutásom korábbi szakaszában igazgatója voltam a Frankfurti Információ- és Könyvtártudományi Iskolának, így igen nagyra értékelem a folyamatos és korszerű szakmai képzést, valamint a szakmai tudás és tapasztalat cseréjét. Ezen az alapon üdvözlöm idei szimpóziumunk témáját is: *Az információs társadalom kialakulása. Az irodalom és a tudás közlése természeténél fogva*

* Elhangzott a budapesti BOBCATSSS-szimpóziumon (1998 január).

nem ismeri a határokat. Az érte felelős személyeknek ezért szakítaniuk kell hagyományos területükkel vagy tapasztalataikkal, és nyitniuk kell új fejlődési irányzatok, struktúrák, új szakmai viszonyok és szempontok felé.

Engedjék meg, hogy elmondjak egy rövid történetet. A történet így szól: Mint-hogy semmi jelét nem észlelte annak, hogy felkelt volna és öltözködne, az anya bement fia szobájába és őt ágyban találta. Jól vagy? – kérdezte. Jól – felelte ő, – de ma nem megyek iskolába. Anyja – modern anyához méltóan – párbeszédés úton kívánta rendezni a dolgot. Hát akkor mondj három okot, hogy miért nem mész iskolába. Rendben – így a fiú. – Nem szeretem az iskolát, a tanárok nem szeretnek engem, a gyerekektől pedig félek. Most pedig – szolt az anyja – én mondom három okot, hogy miért mész. Először is az anyád vagyok és én mondom, hogy az iskola fontos. Másodsor, negyvenöt éves vagy. Harmadsor, te vagy az iskola igazgatója.

Talán vannak köztünk könyvtárosok, akik éppen úgy érznek, mint ez az iskolaigazgató, ha egy globális digitális világ problémáival és távlataival kerülnek szembe. De nem bújhatunk ki a felelősség alól, hiszen az a miénk, mi pedig elvégre felnőttek vagyunk!

Két minőségemben is szeretném ezt az üzenetet közzétenni. Mint az IFLA Végrehajtó Bizottságának tagja, és mint a Deutsche Bibliothek főigazgatója. Ma, amikor a hálózatok és az együttműködés szerepe egyre nő, fontosabbnak tartom az IFLA-t, mint bármikor. Ez a szervezet biztosítja nemzetközi szinten a könyvtárak fejlődését és jövőjét, évente tartott konferenciáin információt közvetít a szakma magaslatán állók számára, mint érdekérvényesítő szerv pedig aktívan képviseli a könyvtárak érdekeit a politikában és társadalomban, valamint az információs világ egyéb szereplőinél. Ezekre a nemzetközi struktúrákra nemcsak mint elvont szerveződésekre, hanem mint személyes kapcsolatok rendszerére is szükségünk van. Ez teszi az egyes tagok kezdeményezéseit ajánlássá.

A Deutsche Bibliothek 1997 májusában felavatott új épületének (ld. róla Poprády Géza cikkét a 3K 1997. júliusi számában!) példájával élve, arra szeretném főigazgatói tisztségemet felhasználni, hogy illusztráljam a könyvtárakkal szemben támasztott új követelményeket, és hogy rámutassak közös európai fejlesztések lehetőségeire. Egy adott könyvtárról és konkrét kísérleti beruházásokról beszélni talán hasznosabb, mint általános struktúrákról szólni. Az új épület nemcsak nagyobb, tágasabb és vonzóbb elődjénél, hanem alaposabb megfigyelés után kiviláglik, milyen óriási lépést jelent a könyvtáraknak a világméretű információs társadalomba történő integrációja, mivel nemcsak arra alkalmas tökéletesen, hogy részt vegyen a nemzetközi információcserében, hanem egy digitális világhálózat központjának szerepét is elláthatja. A hatalmas könyvgyűjtemények mostanra digitális szárnyakat kaptak. A két alkotórész – saját bibliográfiai indexekkel ellátott, hosszú távú elérhetőségre felkészített gyűjteményünk és a globális hálózaton virtuálisan elérhető gazdag anyagunk együtt határozza meg, milyen szolgáltatásai lesznek a Deutsche Bibliotheknek a jövőben.

Körülbelül 18 millió könyv fér el a három, összesen több mint 30 ezer négyzetmétert kitevő földalatti raktárterületen. Közéltőleg 7 millió könyvet már elhelyeztek. Előrejelzések szerint a meglévő kapacitás a könyvtár állományát 2035-ig lesz képes befogadni. Jelenleg a könyvtár naponta 1000 egységgel gyarapodik. A 2035 utáni növekedést lehetővé tevő bővítés terve szerepel az építési koncepció-

ban. Ezzel az új épületegyüttessel a frankfurti Deutsche Bibliothek, a lipcsei Deutsche Bücherei és a berlini Deutsches Musikarchiv együtt ellátja a nemzeti könyvtári funkciókat:

- mint a megőrzés feladatát ellátó nemzeti könyvtár biztosítja a német és német nyelvű publikációk folyamatos gyűjtését;
- mint nemzeti elektronikus archívum biztosítja a digitális dokumentumok hosszú távú elérését;
- mint nemzeti bibliográfiai központ felelős a dokumentumok leírásáért, a német nemzeti bibliográfia összeállításáért, a bibliográfiai adatok előállításáért és azok terjesztéséért;
- mint nemzeti könyvtár, saját forrásait összekapcsolja a nemzetközi adatcsere-rendszerekkel.

Ebben az összefüggésben, az európai nemzeti könyvtáraknak a hatékony információs infrastruktúrán alapuló együttműködése kiemelkedő jelentőségű tényező lett a kulturális párbeszéd és a tudományos információcsere tekintetében.

Ha már itt tartunk, érdemes kiemelni azt a tényt, hogy a Bibliothèque Nationale de France és a British Library új szolgáltatásai előmozdították a Deutsche Bibliothekben a felkészülést a partnerség és szakmai magállapodások ügyében. E megállapodások feladata növelni az elérhető szolgáltatások kölcsönös hasznát. E három könyvtár a magja egy tágabb szövetségnek, melyben az Európa Tanács 38 tagállamának nemzeti könyvtárai tömörülnek. Ezek a könyvtárak az Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciájának (CENL) védnöksége alatt azzal a céllal csatlakoztak, hogy lépésről lépésre kifejlesszenek egy virtuális európai könyvtárat.

E nemzetközi erőfeszítések világosan mutatják, mennyire függ a könyvtárak hatékonysága az együttműködés szintjétől és az információs infrastruktúrától. Az együttműködés és a hálózat elixírként táplálja a kulturális párbeszédet és a tudás cseréjét. Épp ezért kapott kitüntetett figyelmet a könyvtári tervezés és technika eme része a Deutsche Bibliothekben. Gyakorlatilag új műszaki alapokra helyezték a könyvtári alkalmazások minden területét:

Az új kommunikációs hálózat az igen fejlett ATM (Asynchronous Transfer Mode) technikáját használja. 900 passzív összeköttetést, 50 multimédia PC-t és egy olyan architektúrát alakítottak ki, ami 1150 km kábel lefektetését igényelte. Másik feladat volt a multimédia elérési rendszer (MMB) létesítése. A Deutsche Bibliothek kifejlesztett egy eljárást a digitális publikációknak a hálózaton történő automatikus bevitelére és kimentésére. Így a felhasználók különösebb műszaki szakértelem nélkül is elérheti ezeket.

Az MMB az alábbi feladatokat látja el:

- hozzáférés az online katalógushoz, a digitális publikációkhoz és az Internet-hez;
- az online katalógus és digitális publikációk csatolása;
- munka WWW környezetben (Internet és Intranet)
- preinstallált publikációk használata;
- a találatok kinyomtatása vagy letöltése;
- a digitális publikációk archiválása a hosszútávú elérhetőség biztosítása céljából.

A rendszer lehetővé teszi mind elektronikus, mind hagyományos publikációk azonosítását, keresését és megjelenítését, és nemcsak az audiovizuálisakat, amelyek digitalizálva CD-ROM-on vannak archiválva. Lehetséges tehát, hogy elektronikus publikációkat, filmeket, diákat, archív periodikumokat stb. digitális objektumként egységesen kezeljünk, és egységesített felhasználói felületen tegyük őket elérhetővé. A jövőben a Deutsche Bibliothek az alábbi típusú digitális publikációkat fogja archiválni:

- fizikai adathordozón levő digitális publikációk;
- hálózati dokumentumok (melyek csak online érhetőek el);
- átalakított digitális dokumentumok;
- egyéb adathordozók digitalizált változatai.

A nyomtatott dokumentumokkal szemben a digitális dokumentumok nem archiválhatók eredetiként vagy fizikai tárgyként a megjelenési forma és ennek megfelelően az általa igényelt hardver és szoftver sokfélesége miatt. Ha ezt tennénk, a könyvtár hamarosan műszaki múzeummá válna. Előnyben kell tehát részesíteni a tárgyéval szemben a tartalom megőrzését, még akkor is, ha ez néhány esetben az eredeti forma interaktív, dinamikus tulajdonságának elvesztésével jár.

De még így sem kerülheti el a könyvtár a folyamatos adaptáció kényszerét. A könyvtár saját információs infrastruktúrája öt-tíz évenként változik. Egy új számítógépes rendszerre való áttérés nem mindig garantálja az előző archiválási és elérési rendszerekkel való kompatibilitást. Ezért meg kell terveznünk a folyamatosan megújuló rendszerekkel való kompatibilitás módját.

A digitális információ fizikai romlása megelőzhető úgy, hogy felfrissítve ugyanolyan típusú hordozóra visszük fel, vagy egy eltérő, stabilabb hordozóra visszük át.

Ezek az intézkedések mindazonáltal nem elegendőek. Amire szükségünk van, az egy adaptációs koncepció, ami lehetővé tenné, hogy a digitális dokumentumokat periodikusan egyik hardver-szoftver-konfigurációról a másikkra állítsuk át. A hosszútávú megőrzés nem kevés időt, költséget és erőfeszítést igényel, ezért is döntöttek úgy az európai nemzeti könyvtárak, hogy együttesen birkóznak meg ezzel a feladattal. A CENL új projektet terjesztett az EU elé jóváhagyásra, a NEDLIB-et (Networked European Deposit Library).

A NEDLIB projekt eredményei felhasználhatók arra, hogy modelleket szerkesszenek a hálózati könyvtárak és a hosszútávú műszaki infrastruktúra működtetésére, és felmérjék ezek költségeit.

A NEDLIB 1998 január hónapban indult és mintegy 36 hónapig tart, 2000 decemberében ér véget.

A digitális információs projektek és szolgáltatások nem szorítkoznak az új publikációkra. Az információ és a tudás annyira dinamikussá vált, hogy mind több gyűjteményben dolgozták ki és valósították meg a retrospektív digitalizálás programját. Annak érdekében, hogy az ilyen digitalizált dokumentumok használatánál jók legyenek az információk és a keresési lehetőségek, az azonosításhoz és feldolgozáshoz megfelelő eljárásokról kell gondoskodni. Ezeket pedig a tervezési struktúra magába kell hogy foglalja.

Nagyjelentőségű a feldolgozáshoz használt eszközök szempontjából a gépi keresés és a tételenkénti bibliográfiai leírás, az automatikus osztályozás és szellemi feldolgozás kölcsönhatása.

Mivel azonban az adatok igen gyorsan terjednek, nehezen elképzelhető, hogy a jövőben minden egyes hálózati publikációt bibliográfus sorol be. Ugyanakkor egy digitális dokumentum keresése csak egyértelmű azonosíthatóságán alapulhat. Megállapodásra kell jutni egy olyan eljárásban, ami nem igényel túl sok adatmezőt, nemzetközi indexelési szabványokat rögzít, melyek kezelhető méretű másodlagos adatformátumra épülnek. Az adatokat a szerzőknek és a kiadóknak kell szolgáltatniuk. Végül pedig az indexelésnél sokoldalúbb módszerre van szükség.

Lesznek olyan hálózati dokumentumok, amelyekhez be kell vinni a másodlagos adatokat (mag-adatok, pl. Dublin Core Set). Ismét másoknál a másodlagos adatok egyszerűsített formáját bonyolultabb bibliográfiai leírással kell párosítani. Ezt az dönti majd el, hogy az illető dokumentumot a célcsoport hogyan fogja használni. A Dublin Core Set fontos szerepet kell hogy betöltsön e területen. A Deutsche Bibliothekben folyamatban van egy olyan projekt, amelyben a Dublin Core Set-tel összeegyeztethető másodlagos adatokat nemzeti bibliográfiai elemekkel egészítik ki, ilyenek többek közt:

1. az adatmezők bibliográfiai kiterjesztése,
2. kapcsolatok létesítése szerzőségi file-okkal,
3. kapcsolatok létesítése számozó rendszerekkel.

Az eredmények természetesen elérhetők lesznek a nemzetközi könyvtári közösség számára, mint ahogy a belőlük származó bibliográfiai adatszolgáltatások is.

A kommunikáció nem egyedül a globális hálózat terméke. A hálózat csak információt közvetít. A tartalom és a hatás az információforrásoktól – a szövegektől és hordozóiktól – függ. Ennek következtében az a kérdés, hogy van-e lehetőség helyi vagy nemzeti forrás globális forráshoz való kapcsolására, továbbra is döntő fontosságú. Az elektronikus dokumentumok esetében nemcsak az a probléma, hogy az intézmények hogyan választják ki és hogyan kezelik őket. Ezek a kérdések természetüknél fogva magukban foglalják a szövegek eredetiségét, a szellemi tulajdon védelmét és a közvetített információ tartósságát. Minden kultúrát saját történelmi hagyományai tartanak fenn, és minden tudományos diszciplína a közzétett, reprodukálható és idézhető tudáson alapszik. A publikációk a kulturális-szellemi aktivitás és vívmányok kifejezői. Ha a jövőben ez a tudás nemcsak nyomtatott, hanem elektronikus formában is terjed, akkor az új forma éppúgy a kollektív társadalmi tudat részévé kell váljon, mint a nyomtatott szöveg. Nem a hordozó, hanem a tartalom számít. Az a tény, hogy a digitális publikációk hosszútávú elérhetőségét jóval nehezebb biztosítani, nem lehet ok arra, hogy elutasítsuk az ilyen publikációkat. Ehelyett megfelelő megoldások keresésére kell hogy ösztönözzenek minket. Bizonyos, hogy helyesen tesszük, ha megőrizzük ragaszkodásunkat a könyvekhez, de az is igaz, hogy a könyvtáraknak, különösen a nemzeti könyvtáraknak továbbra is nőniük és változniuk kell. Napjainkban ez a digitális kommunikációs technikák befogadását jelenti. Ezért logikus, hogy a könyvtárak tároló tevékenységükben a digitális publikációknak is helyet adnak és ennek megfelelően jelzetelik is azokat. Ilyen módon mégsem fog

változni hagyományos szerepük, bár funkcióik a jövőben szükségképpen kevésbé statikussá, de sokkal inkább dinamikussá válnak. Mindenekelőtt hatékony információs struktúrákra van szükség és ez erősíteni fogja a könyvtárak pozícióját mint az üzleti és tudományos közösségek számára kulcsfontosságú intézményekét. Azt is lehetővé teszi majd számukra, hogy még szorosabban együttműködjenek a szolgáltatások és a digitális információk cseréjében. Így tökéletesen érthető, hogy a – változatlanul egyetemességre és a gyűjtemények központosítására törekvő – könyvtárak egyszer majd egy virtuális könyvtár részét képezik, és csatlakoznak másokhoz abban, hogy a digitális publikációkat az egész hálózaton elérhetővé tegyék. Mindenképpen ez kell hogy legyen a könyvtárak álláspontja a küszöbön álló kihívás európai megoldását illetően.

A szoros együttműködés, amit korszerű fizikai adottságokkal és hatékony, termelékeny munkával rendelkező létesítmény támogat, egyedülálló lehetőséget kínál arra, hogy kulturális és szellemi párbeszédet teremtsünk Európában – mi, bizonyos értelemben egy európai könyvtár szíve és egy nemzetközi hálózat része.

Klaus-Dieter Lehmann
(fordította Vajda Henrik)

Az egyetemi könyvtárak az információs társadalom kihívásai előtt – csökkenő gyűjteményi alapokkal

Az 1980-as évek közepétől fogva a finnországi egyetemeken – és az államigazgatásban is – erőteljes változási folyamat indult meg, többek között a nyereségérdekeltségű irányítás és a működési kiadásfinanszírozás formájában. A korszak több szempontból is jelentős és kivételes volt a felsőoktatási könyvtárak fejlődését tekintve. Az államigazgatás általános változási trendjeinek hatását leszámitva a könyvtárak tevékenysége és szolgáltatási szintje – a tevékenység automatizálása, az információs források digitalizációja és az információk hálózati használatának lehetővé válása következtében – talán erőteljesebben változott, mint bármikor ezelőtt. A tevékenység jövedelmezőségének és hatékonyságának növelésére vonatkozó követelmények, valamint más oldalról az információs társadalom felől a könyvtárakkal szemben jelentkező elvárások a nemzetgazdaság gyengülésének idején nehéz, de igényes feladat elé állították a könyvtárakat. Ezzel egy időben növekedett az igény az egyetemi intézetek tevékenységének értékelése, a nyereséges és hatékonyság mérése tekintetében.

A könyvtári kiadások aránya a felsőoktatásban

A tudományos és művészeti felsőoktatási intézmények könyvtárainak gazdálkodását a statisztikák alapján vizsgáltuk, noha azok nem teljesen alkalmasak

összevetésre a bennük lévő hibák és a könyvtárak eltérő statisztikai megközelítései miatt. Azokon a pontokon, ahol fölismertük a statisztika hibáit, a helyes adatokat bekértük a könyvtáraktól.

Az egyetemi könyvtárak kiadásai 1996-ban 310 millió finn márkát tettek ki. A jóváhagyott költségvetési összeg 246 millió marka volt. A költségvetési finanszírozáson kívüli pénzek jelentősége nőtt: a fizető szolgáltatásokból szerzett bevétel 5,6%-ra, az egyéb finanszírozás – túlnyomó része a foglalkoztatottak fizetése – pedig már 8,9%-ra rúgott.

Az egyetemek összkiadásának a 4,2%-át tették ki a könyvtári kiadások. A részesedési arány az utóbbi tíz év alatt harmadrésznnyit csökkent. 1987-ben 6,2%-a, de még 1990-ben is 5,6%-a volt a felsőoktatási intézmények összkiadásainak. A könyvtári kiadásokból a bér aránya 56%-ra emelkedett, s ez 1996-ban kétszerese volt a dokumentum-beszerzésre fordított összegnek (27%), amely 1987-ben még 40%-ban részesedett a kiadásokból. A könyvtári gazdálkodás gyengüléseit a legvilágosabban a dokumentum-beszerzésre fordított összegek mutatják. 1988-tól fogva, amikortól ez nem az állami költségvetésben meghatározott összegként érkezett az egyetemekre, hanem azok maguk határozhatták meg a mértékét, az évi növekedés mértéke és az egyetemi költségvetéshez viszonyított aránya nagyot zuhant. Már az 1980-1990-es évek fordulóján is lassabban növekedett, mint az intézmény költségvetési összege: 1988-92 között bő egyharmadával volt kevesebb annál. 1988 és 1996 között a felsőoktatási költségvetés már két és félszer annyival emelkedett, mint a dokumentum-beszerzésre fordítható költség.

Amikor 1993-94-ben maguk a felsőoktatási költségvetési keretek is jelentősen – mintegy negyedükkel – csökkentek, hasonló mértékű csökkenés történt a dokumentum-beszerzési keretek tekintetében is. 1992-ben még 95 millió márkát fordítottak gyarapításra, 1994-ben és 1995-ben viszont csak évi 74 millió márkát. Amikor azután 1996-ra a felsőoktatási intézményi költségvetések névértékben az 1992-es szintre emelkedtek (reálértékük persze alacsonyabb volt, miután többek között az ingatlan-költségek jelentős új kiadásként merültek fel), a beszerzési keretek névértéke továbbra is 14%-kal alatta maradt az 1992. évinek (1. táblázat).

Ha a beszerzési keretek alakulását a felsőoktatási intézmények összkiadásainak alakulásával vetjük össze, hozzászámítva a külső finanszírozást is, a fejlődés még gyengébbnek látszik. A beszerzési keret az intézményi összköltségvetésnek (amelyben a pénzes szolgáltatások is benne foglaltnak) 2,6%-a volt az 1980-as évek közepén, 1996-ra viszont 1,5%-ra csökkent. Ha az intézmények összes kiadását nézzük, ahhoz képest 2,5%-ról 1,1%-ra esett vissza a gyarapításra fordított összeg.

A dokumentumok elérhetősége a felére csökkent

Reálértékben számolva még észrevehetőbb a gyarapítási keretek csökkenése. Index-méréssel azonban csak irányadó képet kaphatunk a reális fejlődésről. A nagykereskedelem általános árindexével mérve az 1996-os gyarapítási összeg semmivel sem volt magasabb, mint a 80-as évek végén; a legjobb évhez, 1992-höz mérve pedig 20%-kal alacsonyabb volt. A valódi szint még ennél is alacsonyabb, kiváltképp ha figyelembe vesszük a hallgatói létszám növekedését.

1987 és 1996 között az egy hallgatóra jutó gyarapítási költségarány 25%-os csökkenést mutat, ha pedig a nyitott egyetem (open university) hallgatóit is hozzászámítjuk, a csökkenés 40%-os. 1996-ban – a tényleges hallgatókkal számolva – a gyarapítási összeg átlagosan 600 márka/fő volt; a nyitott egyetem hallgatóival együtt pedig kb. 400 márka/fő. A keretek felhasználásában nagy különbségek vannak az egyes felsőoktatási intézmények között: a tényleges hallgatókat figyelembe véve 1.100 márka/fő a csúcs, és 340 márka/fő az alsó határ. A különbségek az azonos típusú intézmények között is megvannak: a valódi értelemben vett egyetemeket tekintve 1.100, illetve 380 márka a két határösszeg, a műszaki egyetemeken (főiskolákon) pedig 770, illetve 340 márka.

A dokumentum-beszerezés lehetőségei különösen az időszaki kiadványok területén gyengültek. Ezek árai a legutóbbi esztendőben 20%-kal emelkedtek, többek között a központi valuták magas árfolyama miatt is, és a dollár árfolyammozgása további áremelkedést vetít előre. Noha az időszaki kiadványok rendelését számottevően le kellett csökkenteni a keretek szűkössége miatt, a beszerzésükre fordított összeg aránya az összes gyarapításhoz viszonyítva az 1990-es évek eleji, átlagosan 50%-ról 1996-ban már 62%-ra nőtt. Amennyiben lényeges emelkedés nem következik be a gyarapítási keretekben, az időszaki kiadványok el fogják vinni annak közel teljes összegét, mint ahogyan már most is vannak könyvtárak, ahol ez a helyzet. A szakirodalomra 1996-ban átlagosan már csak a keret 29%-a jutott, a jegyzetek beszerzésére pedig 9%-a.

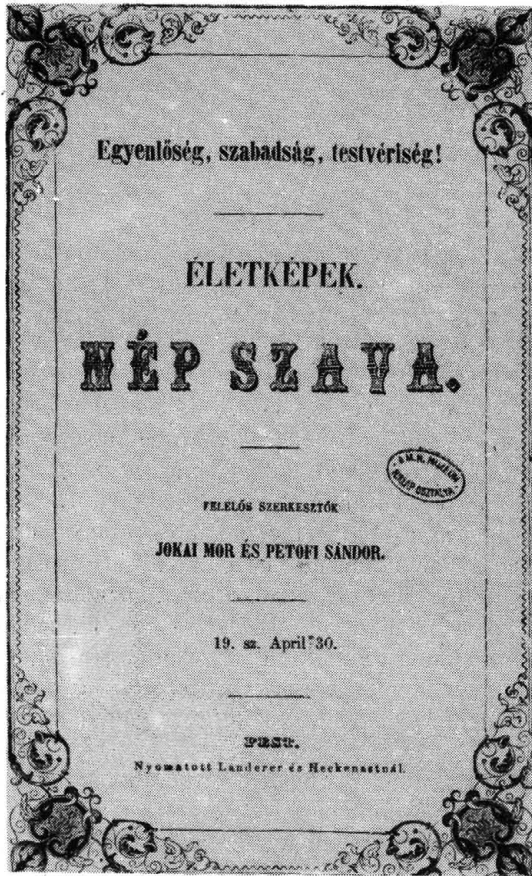
Ideiglenes foltozás pótköltségvetéssel

A gyarapítás súlyos hiányait 1996-ban úgy próbálták pótolni, hogy az állami pótköltségvetésben 10 millió márkát hagytak jóvá a felsőoktatási könyvtárak beszerzési keretének kiegészítésére. Ezzel 82 millió márkára nőtt a keret, ami az 1994-95-ös szintnek felel meg. Az 1992. évinél azonban még ez a megemelt összeg is 13 millióval kevesebb.

1997-ről még nincs felhasználható statisztika. Ahhoz azonban, hogy a könyvtárak megbirkózzanak az ez évi és az 1998-ban várható további áremelkedésekkel, a keretek valóban jelentős növelésére volna szükség 1998-ban.

A keresletet a pénz irányítja

A dokumentumokhoz való általános hozzáférés lehetősége nemcsak a gyarapítás csökkenése, hanem a könyvtárközi kölcsönzés visszaesése miatt is romlott. Ez utóbbi 1993-ban csökkent számottevően, amikor a szolgáltatás az országon belül is fizetővé változott a postai költségeknek a könyvtárakra történő ráterhelése következtében. A díj bevezetése láthatólag nagyon erősen szabályozza a szolgáltatások igénybevételét, a kezdeti szakaszban ugyanis a könyvtárhasználók könyvtárközi kérései 40%-kal csökkentek. Az utóbbi években azért valamennyit mégis nőtt a kereslet, de még mindig 30%-kal kevesebb, mint az ingyenesség idején volt.

A dokumentumok országos használata tehát láthatóan csökkent annak ellenére, hogy elérésük, közvetítésük a tudományos könyvtárak közös adatbázisának használatba vételével könnyebbé vált. Az új beszerzésű vagy a könyvtárközi kölcsönzésben megkapott dokumentumanyag egy hallgatóra eső aránya a korábbiak a felére csökkent (2. táblázat).

A gyűjtemények nyilvános hozzáférhetősége

A könyvtári szolgáltatásokat a közhasznú tevékenységek körébe sorolhatjuk. Részben közösség-kiszolgáló jellegűek, részben azonban jóléti, illetve infrastrukturális szolgáltatás típusúak, mivel az információt és az információs hálózatokat a társadalom alapinfrastruktúrájához tartozónak minősíthetjük. A közkönyvtárakban a dokumentum-gyűjtemény használatára minden használó jogosult, és bár a gyűjteményeket számos személy használja, ez nem csökkenti tartósan mások hasonló lehetőségeit.

A nyilvános (köz-) szolgáltatásnyújtás központi kérdése, hogy mi szolgálja a közösség és mi az egyén javát, és melyik milyen hangsúlyt kap a tevékenység megszervezésében. A könyvtári szolgáltatásokat illetően úgy tehetjük fel a kérdést: a könyvtár az egész egyetemi közösséget és a külső információigénylőket hivatott-e szolgálni, vagy a fejlesztésében kizárólag az egyetem intézeteinek szempontjai és igényei veendőek figyelembe. Különösen fontos, hogy az egyetemekre beszerzett dokumentumanyag legalább az egyetemi közösséghez tartozók csoportja számára elegendő mennyiségű legyen.

Azzal egy időben, hogy az információhoz való hozzájutás és az egész életen át tartó képzés társadalmunk középponti céljává lett, a tudományos információközvetítésben központi szerepet játszó felsőoktatási könyvtárak lehetőségei – épp e feladat elvégzése tekintetében – részben rosszabbodtak. Bár az információs technika a korábbinál jobb lehetőségeket biztosít a hozzáféréshez, az egyetemek egy részében a könyvtári keretek csökkenése mellett egyéb olyan fejlődési trendek is megjelentek, amelyek gyengítik a hozzáférést. Az egyetemek önálló döntési joga és a döntéshozatalnak az egyetemi intézetek (tanszékcsoportok) illetékességi körébe való, a korábbinál nagyobb arányú leadása veszélyeztetheti a dokumentumanyag gyarapítását és még inkább az ahhoz való nyilvános hozzáférést. A legradikálisabban a joensuu-i egyetemen változott meg a helyzet, ahol a gyarapítást illető döntési jogot és finanszírozást nagyrészt az intézeteknek adták át a központi könyvtárból, és a szolgáltatások terén a megrendelői modellt, valamint a fizetéses megoldást preferálják. Ez az intézetek saját céljait kiszolgáló intézeti könyvtárak és gyűjteményeik növekedését és a központi könyvtártól függetlenül beszerzett, nem nyilvános használatra szolgáló, feldolgozatlan anyag bővülését jelenti.

A kari és intézeti könyvtárak a beszerzési keretek statisztikailag kimutatott felhasználásából átlagosan mintegy fele-fele arányban részesednek, de vannak olyan intézeti könyvtárak, amelyek nem szerepelnek a statisztikában. A központi könyvtáron kívüli gyűjtemények használatának nyilvánossági mértéke nagy eltéréseket mutat. A könyvtári statisztika szerint az intézeti könyvtárak anyagát kevesebben használják: a kölcsönzésből való részesedésük aránya 1996-ban 23% volt, az országos könyvtárközi kölcsönzésben adó félként való részvételük pedig 37%-os. Az intézetekben lévő dokumentumanyagnak egy része csak helyben használható, a statisztikában nem szereplő úgynevezett „szürke beszerzések” pedig nyilván tovább növelik a nyilvános használatba nem kerülő anyag mennyiségét.

Az elektronikus dokumentumok nyilvános használatra történő beszerzése

Az elektronikus dokumentumoknak a hálózaton keresztüli használata teljesen új lehetőségeket nyitott meg az információk hozzáférhetőségéhez. Hogy ezeket a lehető legelőnyösebben és széles használati csoportok számára biztosíthassuk, célszerű e dokumentumok gyarapítását országos, közös projekt keretében megvalósítani. Ehhez az első lépés a felsőoktatási könyvtáraknak az elektronikus információs anyagokra vonatkozó, 1997-ben elindított licenc-beszerzési terve.

Az egész ország tudományos információhoz való hozzáféréseinek javítására a legracionálisabb alternatíva az lenne, ha központilag szereznék be és finanszíroznák a leglényegesebb, széles körben használható elektronikus dokumentumokat. Támogatják ezt a megoldást, pl. az oktatási minisztérium információs-társadalmi stratégiájában megfogalmazott célok az információk közös használatának bővítéséről. Az egyetemeken folyó jelenlegi gyakorlat – nevezetesen a nem nyilvános gyűjteményekbe történő dokumentum-beszerzések – szintén a gyarapítás központosításának szükségességét veti föl, s egyúttal az információ olyan kínálatáét is a hálózaton keresztül, amely a nyilvános hozzáférést a lehető legszélesebb körben teszi lehetővé a tudományos információ minden igénylője számára.

Az oktatási minisztérium 1997 elején munkacsoportot hozott létre, amelynek az a feladata, hogy tervet készítsen a kutatás elektronikus információs szolgáltatási támogatásának fejlesztésére és – a minisztérium információs-társadalmi stratégiájának részeként – nemzeti elektronikus könyvtár felállítására. A nemzeti elektronikus könyvtári munkacsoport javaslatának megvalósítása – az országos információ-hozzáférés javításán kívül – fontos lenne az egyetemeken belüli információs anyag elhelyezésével kapcsolatos problémák megoldása szempontjából is.

Az elektronikus dokumentumok használatba vételekor a korábbinál problematikusabbá válik a költségeknek, a szolgáltatások hozzáférhetőségének és a használatnak a mérése. A beszerzési kereteknek, a beszerzett anyagnak és a használatnak a mennyisége nem ad elegendő képet a hozzáférhetőségről, elérhetőségről és az igénybevételről – azaz a mérés új formáit, módjait kell megtalálni. Amennyiben az elektronikus dokumentumok országos közös használati lehetősége megvalósul, a hozzáférhetőséget a felsőoktatási intézményenkénti értékelésen kívül az egész országra vetítve is mérni kell.

Keresleti, vagy kínálati elv?

A nyereségorientáció megvalósítása esetén a megrendelő-termelő típusú modell akkor működik legjobban, amikor világosan az ügyfélnek elvégzendő személyre szóló feladatról vagy megbízásról van szó: a könyvtári területen pl. a könyvtárközi kölcsönzésről vagy az információs szolgáltatásról. Ám ezeknek a szolgáltatásoknak a készenléti költségeire már azelőtt is szükség van, mielőtt bárki igényelné őket. Abban az esetben viszont, amikor nagy használói közösségnek nyújtandó általános szolgáltatásokról van szó, a fenti modell alkalmazása és a dokumentumbeszerzés fizetővé tétele már problémákat vet föl.

A könyvtári gyűjtemény gyarapítása esetében a kérdés már nem egy adott használónak nyújtandó szolgáltatás, hanem a teljes használói közösség érdekében végzendő feladat. Ha a tevékenység a megrendelői elven alapul – amely szerint a megrendelő fizet a szolgáltatásért –, a megrendelők a teljes használói közösségnek csupán töredékét fogják kitenni, hisz elsősorban a szolgáltatásokért fizető intézetek jönnek szóba ilyenként. A legjobb esetben is az történhet, hogy ezek figyelembe veszik saját használóik összességének igényeit. Ha azonban nem így történik, az igények egy részének a kollektív szolgáltatásokon keresztül történő kielégítése elmarad, és a használó a fizető szolgáltatás igénybevételére

kényszerül (pl. könyvtárközi kölcsönzésre vagy a dokumentum megvásárlására). Az ilyen irányú fejlődés különösen a hallgatók szempontjából hátrányos – és ők alkotják az egyetemi könyvtárak használóinak túlnyomó részét. E megrendelői modell érdekévé válhat az, hogy csökkentse a finanszírozásban nem részesülő „szabadúszók” – főleg az egyetemen kívüliek – használati lehetőségeit. Ez növelheti a dokumentumoknak az intézeti könyvtárakban történő elhelyezését; a legkiélezettebb esetben pedig oda is vezethet, hogy az intézeti könyvtárak nyilvánossága megszűnik.

A modell legproblematisabb kérdése az egyetem közös, valamint interdiszciplináris, több tudományágat érintő igényeinek figyelembe vétele. Ha ugyanis az intézeteknek nincs kedvük a saját igényeiket kielégítő szolgáltatásokon és dokumentumokon kívül egyebet is finanszírozni, veszélybe kerül a gyűjteményeknek az összerdekeket szem előtt tartó fejlesztése éppúgy, mint a hasonló igényeket teljesítő elektronikus dokumentumok beszerzése.

A gyarapításban a megfelelő gyűjtemény: a kollektív és hosszútávú igények kielégítésére alkalmas állomány kialakítására kellene törekedni, nem pedig adott intézetek vagy személyek pillanatnyi óhajainak kiszolgálására. Amennyiben csupán az egyetem egységeinek igényei alapján fejlesztik a könyvtárakat, nyilvános információkövetítő szerepük kérdésessé válik. S kérdés lesz: hogyan oldják meg országosan a tudományos információk elérhetőségét az egyetemen kívüli használók számára.

A könyvtári intézmény közszolgáltató jellege miatt a legcélszerűbb az volna, ha a könyvtári szolgáltatások megszervezése kereslet és kínálat egyenrangúságán alapulna. A kizárólag a keresletet figyelembe vevő modell csak egyedi igények esetén alkalmazható. Az információkat tároló gyűjtemények privatizációját korlátozni kellene a felsőoktatási intézményekben. Az elektronikus formában rendelkezésre álló anyag közös elérhetőségét ugyancsak garantálni kellene a felsőoktatási könyvtárak használóinak. Ha a felsőoktatási intézmények maguk nem képesek megadni e garanciát, akkor azt központilag, országosan kellene megtenni.

A cikk a Signum c. finn folyóirat 1997/7. számában megjelent írás fordítása, kis mértékben rövidítve.

Tuulikki Nurminen
(Sz. Nagy Lajos fordítása)

1. táblázat

*A beszerzési keretek növekedése
a felsőoktatási intézmények költségvetéséhez viszonyítva*

A költségvetési összeg névértéke ezer finn márkában

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Dokumentum-beszerzés	63.029	68.039	73.935	80.340	88.312	95.454	82.844	74.081	74.109	82.186
A felsőoktatási intézmények költségvetésének %-ában	2,5	2,3	2,1	2,0	1,7	1,8	1,6	1,8	1,5	1,5
Az intézmény össz-kiadásainak %-ában	2,5	2,3	2,1	2,0	1,6	1,6	1,5	1,3	1,2	1,1

A költségvetési támogatás százalékos alakulása

	1983-87	1987-92	1992-96	1987-96
Felsőoktatási intézményi költségvetés	49	85	0	85
Dokumentum-beszerzésre fordított összeg	58	51	-14	30

2. táblázat

A vásárolt dokumentumok és a fogadott könyvtárközi kölcsönzések egy hallgatóra számított mennyisége 1987–96 között (a vásárolt dokumentumok a könyveket és az időszaki kiadványokat tartalmazzák)

Százalékos változás

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	87–92	92–96	87–96
Tényleges hallgatónként vásárolt dokumentumok	2,4	2,1	2,1	2,1	2,1	1,8	1,2	1,2	1,2	1,3	-23	-29	-45
Fogadott kölcsönzés	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9	0,7	0,5	0,6	0,6	-20	-37	-49
A tényleges és a nyitott egyetem hallgatóira együttesen számítva	1,8	1,6	1,6	1,6	1,5	1,3	0,8	0,8	0,8	0,8	-28	-35	-53
Fogadott kölcsönzés	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	-25	-42	-57

Perújrafelvétel Landerer Lajos ügyében

150 éve, hogy 1848. március 15-én délelőtt az első két cenzúrázatlan sajtótermék: Petőfi Nemzeti dala és az ellenzéki 12 pont kinyomtatott a pesti Hatvani és Szép utca sarkán álló Landerer–Heckenast nyomdában. Az események menete közismert. A Pozsonyban ülésező országgyűlésen akadozik a felirati javaslat. A pesti Ellenzéki Körben március 14-én hosszú vita után egy petícióval – a radikális Irinyi József által megfogalmazott 12 ponttal – kívánják támogatni Kossuthot abban, hogy meggyorsítsák a döntést a felirati vitában, de nem fogadják el azt a radikális javaslatot, hogy e célból népgyűlést szervezzenek. A kezdeményezés lehetősége reggelre, a bécsi forradalom hírére átkerül a *Pilvax*-ba, a „márciusi ifjak”, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál, Irinyi József, Degré Alajos elindulnak, hogy a csatlakozó egyetemisták révén népmozgalommal szerezzenek érvényt a sajtószabadságnak. S ehhez a Landerer-nyomdát választják.

Kicsoda ez a Landerer? Vajon valóban „Kossuth nyomdása”, Fitz József szavaival „lobogó magyar hazafi”, akit bátran felkereshettek az ifjak, avagy a bécsi titkosrendőrség fizetett ügynöke – amint ezt néhány kortársa nyomán azóta is többen állítják – akit kínos helyzetbe lehet hozni a cenzúra negligálásával, vagy csak ügyes és gátlástalan üzleti konjunktúralovag, aki csupán hasznot kíván húzni az elnyomásból és a forradalomból egyaránt, mint ahogy óvatosabb ismeretterjesztő művek fogalmazzak?

A nyomdászattörténet a híres Landerer nyomdász dinasztia utolsó sarját, az 1800-ban született Lajost, korának legképzettebb, a technikai újításokra legfogékonyabb nyomdászaként tartja számon. Fiatalon először katonatisztnak készült, majd filozófiai tanulmányokat folytatott, s ezek befejezését egy feljegyzés szerint igazolta is. 1824-ben, nagykorúvá válva vette át apjától, fűskuti Landerer Mihálytól örökölt két nyomdáját Pozsonyban és Pesten. Azonnal fejleszteni kezdte őket, mégpedig a külföldi utazásai nyomán megismert modern technikával. Ő vezette be hazánkban a színes nyomtatást, s miután társult Heckenast Gusztáv könyvekereskedővel, a vállalatot Pest legnagyobb nyomda-könyvkiadójává fejlesztették, ahol a műhelyben négy gyorsajtó, öt vassajtó – köztük a nevezetes Dingler-sajtó, melyen a 12 pont, és a sas díszítésű Columbia sajtó, melyen a Nemzeti dal nyomtatását kezdték. A gyorsan dolgozó és alkalmas nyomdaüzemet jól választották meg Petőfiék a nevezetes napon.

Tekintsük most a fő vádpontot. Korának nevezetes politikusai azt állítják, hogy Landerer a bécsi titkosrendőrség kedvelt embere, s a későbbi munkák egy része a tekintélyelv alapján ezt tovább terjeszti. „Petőfi és Irinyi... tudják ugyan mindkét tulajdonosról (Landererről és Heckenastról) – amit Deák is, Kossuth is, Pulszky is tud róluk –, hogy a titkosrendőrség besúgóí, Sedlnitzky osztrák rendőrminiszter hűséges poroszlója a gondolat szabad vadászterületén.” – írja Supka Géza (1848. – újabb kiadása 1985.); Spira György pedig így fogalmaz: „itt, a földszinti nyomdahelyiségben – Landerer Lajos személyében – találkozhatunk végre

az uralkodó rendnek egy olyan bajnokával... aki még a legmérsékeltőbb liberalizmusnak is megrögzött ellensége...” De vajon megbizonyosodott-e e feltételezésről Kossuth és Deák, vagy csak továbbgondolták azt a negatív nimbuszt, melyet Landerer maga is terjesztett önmagáról. A történet Kossuth Pesti Hírlapjával kapcsolatos, mely köztudottan Landerer Lajos kiadásában jelent meg 1841. január 2-től 1849. július 8-ig, betiltásáig.

Azt, hogy mi módon szerzett lapengedélyt a Pesti Hírlapra Landerer, s hogyan kérhette fel szerkesztőnek éppen azt a Kossuthot, akit a hatalom mindenképpen el kívánt zárni a publikálás lehetőségétől, hitelt érdemlően már 1929-ben tisztázta Viszota Gyula a Századok hasábjain. Landerer 1838-ban és 1839-ben két ízben folyamodott Pesten megjelenő német lap engedélyezéséért, de a helytartótanács nem kívánta a politikai lapok számát szaporítani Pesten, ezért kérelmét elutasították, holott a második esetben a kérvényt a rendőrminiszter is támogatta. Harmadszorra azonban megvásárolta az engedéllyel bíró Sürögöny című lap tulajdonjogát, s ekkor Pesti Újság címen indítandó magyar nyelvű lapra kérte a tulajdonjog átruházását. S itt keveredett bele a magas politikába, sőt a kancellária és a helytartótanács közötti hatásköri villongásra is alkalmat adott. Landerer kapcsolatot keresett, és talán korrumpálta is Wirkner Edét, a magyar kancellária titkárát, aki beajánlotta Gervay Józsefnek, az államtanács előadójának, aki viszont megnyerte herceg Metternichet, s e hatalmas pártfogó intézkedése elegendő volt, hogy – a nádor kikerülésével – megkapja a lapengedélyt. Azt, hogy e bizalmas megbeszéléseken mit tárgyaltak Landererrel az urak, nem őrizhették meg iratok. Rendelkezésre áll viszont Landerer korábbi kérelmeiből azon elképzelés, hogy olyan lapot akar alapítani, mely az ellenzéki káros nézeteket ellensúlyozná. Nem keveset kellett Landerernek kockáztatnia a lap engedélyéért: teljes vagyonát – a nyomdát is – kellett kaucióként lekötnie. Ezek után 1841. december 15. után kérte fel szerkesztőnek Kossuthot, akinek Szentkirályi Móric néven futó lapengedélyezését éppen megakadályozták. Dezsényi Béla kombinációja szerint Landerer személyesen Metternichtől, Viszota Gyula szerint azonban csak Wirkner Lajostól nyert szóbeli engedélyt Kossuth felkérésére. Az így született Pesti Hírlap nem mint ellenzéki orgánium jött létre, hanem Kossuth révén lett azzá. Ellenzéki orgánium lett annak ellenére, hogy az engedélyező politikusoknak a taktikai játszmával az volt a céljuk, hogy Kossuthot a cenzúra révén kordában tartsák.

Hasonló módon vett részt Landerer Kossuthnak a Pesti Hírlap éléről 1844 tavaszán történt eltávolításában is. A cenzúra ugyanis nem tudta Kossuthot „kordában tartani”. 1843 végén Landerer saját bécsi pártfogói használták fel arra, hogy Kossuthot pénzügyi vitára hivatkozva eltávolítsa a laptól. Tény, hogy Landerer ekkoriban kérvényezte a cégtársának, Heckenastnak tulajdonában lévő Pester Tageblatt politikai lappá történő átminősítését, s ezt azzal feltétellel kapta meg, hogy Kossuthtól megválílik. Ugyanakkor még a nyomda érdekében is szüksége volt a támogatókra, hiszen a Heckenasttal történt társulás bejegyzése elsősorban a Trattner–Károlyi nyomdának a konkurenciától való félelme miatti feljelentései miatt még ekkor sem történt meg. Landerert e kérdésben az anyagi érdek jobban motiválta, mint a politikai meggyőződés. Egyébként is, a Kossuth–Landerer ügyben Landerer az, akinek politikai nézeteit egyáltalán nem ismerjük, hiszen erről senki egy sort sem vetett papírra. Ő ugyan dicsekedett Metternich

pártfogásával – széleskörű társadalmi kapcsolatai lévén nem is kicsi körben, – de ez még nem indok arra, hogy kortársai valóságos jelentésgyártó spionnak tartsák. Kossuth kifakadásai helyett ezúttal idézzük Deák Ferencet, akinek Kossuth levélben indokolta megváltását a Pesti Hírlaptól. Kehidáról válaszolva írja november 2-án: „L...k kiszámított gonoszúsága rútol megcsalta – nem ugyan bizodalmat, mert hiszen oly ember iránt bizodalmad nem lehetett –, hanem *becsületes számításodat*. (Az én kiemelésem: K.K.) Te azt hitted, hogy mivel L...k anyagi legvastagabb érdekei szoroson kötve vannak szerkesztőséghez, álnoksága ellen ez által biztosítva vagy; de kifelejtéd számadásodból, hogy ő a *közhér szerint* (K.K.) nem utolsó tagja a titkos policziának, s ha ez igaz, akkor magaviselete könnyen magyarázható...” Tehát „a közhér szerint” Landerer tagja a besúgók nemes testületének, bizonyítani azonban azóta sem bizonyította ezt senki, legalábbis hitelt érdemlő dokumentummal sem: a szakirodalomban is csak a kölcsönösen egymásra történő hivatkozások láncolatával találkozunk. Ám ha sokszoros hivatalbeli tárgyalások során a rendőrminiszter beszervezte volna, akkor Landerer egyike lenne azon besúgóknak, akik az Ellenzéki Kört éveken keresztül figyelemmel kísérték. De a kutatómunkában igen alapos Dezsényi Béla sem talált ilyen iratot, holott ő hozta nyilvánosságra, hogy az 1841-ben „Kör” néven alakult politikai klubnak kezdettől tagja Landerer és Heckenast is, s a Kör kettészakadása idején mindketten a centralistákkal tartottak. A kémjelentéseket az Ellenzéki Körről Takáts Sándor Hangok a múltból c. kötetében részben feldolgozta, ám ő sem említi Landerer informátor szerepét. Az évtizedeken át élő vad tehát nem bizonyított.

Ami Kossuth „becsületes számítását” illeti, a Pesti Hírlap ügyében legalább annyira anyagi, mint Landerer és nemcsak látszatra. Folyamatos követelésekkel lépett fel, jellemző öntudattal úgy vélte, hogy a Pesti Hírlap hozta rendbe Landerer vállalatát, holott az a valóságban a Heckenasttal történt társulásnak köszönhető. Kossuthnak az 1844. január 2-i pénzügyi elszámolási vitából eredő felmondását kissé árnyalja, hogy a Pest megyei Tinnyén vásárolt birtokára adósságai voltak. Több éves anyagi vitájuk részletes leírását azonban ismét csak Kossuth tollából ismerjük. Így tehát a Kossuth–Landerer hírlap-ügyben az utókor minősítheti Landerert egy nagypolitikai játszma gyalogjának, de nem állíthatja róla, hogy ő a hírvívó futár.

A besúgó vádra hathatósan rácafol a későbbiekben – ismét csak Fitz József meglátása szerint – mind Landerer 1848-as szerepe, mind pedig Kossuth viselkedése Landererrel. S most visszatérhetünk március 15-ére. Öreg nyomdászok emlékezéseit publikálta Ács Károly 1896-ban a Vasárnapi Újságban. A Landerer nyomda személyzetéből ekkor még élt Träger Ede művezető, Malatin Antal, a magyar nyelvű 12 pont szedője és Prohászka József nyomtató. Bár a részletekre eltérően emlékeztek, egybehangzó állításuk volt, hogy Landerer tudta, mi készül, mert előző nap meghagyta, hogy a teljes személyzet legyen bent, sőt szokatlanul nagy mennyiségű papírt is beáztattatott. Ismét egy kérdés: vajon kellett-e, hogy valaki megszűgja neki ezt, nem lehetett-e ott előző este az Ellenzéki Körben, ahova úgy is bejáratos volt, és egyébként is szeretett mindig ott nyüzsögni, ahol valami történik. A történelmi eredmény szempontjából mindegy, hogy nyomdászai élén az ajtóban várta-e Petőfiéket, mint néhányan állítják, vagy irodájában keresték fel az ifjak. Ám ha ez utóbbi történt, mi értelme lett volna a sok variációban

elmesélt teátrális jelenetnek, amelyet ezúttal Degré Alajostól idézünk; „Mi azalatt a műhelyben azt a két kéziratot akartuk kinyomtatni. Landerer odasúgta: Foglaljanak le egy sajtót. Irinyi József a nagy gépre rátette kezét e szókkal: E sajtót a nép nevében lefoglaljuk. Éles hangja bejárta a műhely minden zugát. Erőszaknak ellent nem állhatok. – felelte Landerer.” E színpadias jelenethez a szereplők mindegyikének volt érzéke, hisz olyan korban éltek, mikor a pátosz, az érzelmi megnyilvánulások széles gesztusai természetesen voltak. Lehetett persze ez cinkos játék is, hiszen tudjuk; Landerer nem kért katonaságot a műhely elé, holott ezt számára előzőleg felajánlották. A nyomdászok szerint maga utasította a személyzetet, Träger Endre művezetőnek adva ki a munkát. Landerer további viselkedése sem felel meg annak a képnek, amit a Pesti Hírlap ügyében Kossuth és elvbarátai róla festettek. Saulusból Paulussá vált volna hirtelen? Vajon a besúgók lélektanához tartozik-e, hogy ünnepeljék is azt a forradalmat, melynek előkészületi szakaszában ártottak? Mert Landerer és nyomdája ünnepelt, 17-én, a felelős minisztérium kinevezése napján, amikor kivilágították az egész várost. „A legszebb meglepetés érte az arra járókat, különösen a színházból hazatérőket a Hatvani utcában. Landerer előtt az utcán egy nyomda volt kivilágítva, akörül kék zubbonyos nyomdászok sürgölődtek. A sajtó működött, melynek tetején e néhány szó volt kivilágítva: „Éljen a sajtószabadság!”, felette a magyar címer, jobbra-balra nemzeti zászló. A Talpra magyar-t, a Tizenkét Pontot s a magyar minisztérium névsorát díszes példányokban szórták a közönség közé” – emlékezik ismét Degré. Meghunyászkodásból, haszonlesésből nem szoktunk ennyire ünnepelni. Sem a nyomdászok egyenruhás felvonulása után Kossuth képére mutatni a szónoklat közben, hogy „Íme, a férfi, aki sokat tett a sajtószabadságért!”

S hogyan viselkedik a továbbiakban maga a koronatanú, Kossuth? Mint pénzügyminiszter önálló bankjegyet kíván kibocsátani, tudja, hogy a forradalom továbbvitele csak az önálló bankjegy és pénzügy megteremtésével lehetséges. Önálló bankjegynyomda felállítása mellett dönt, megbízza tehát május 13-án Weisz Bernát nevű pénzügyminisztériumi osztályfőnökét: „hivassa magához Landerert, s ne sajnáljon vele értekezni a Trésor-jegyek csinos nyomtatása iránt.” 100 ezer százast, 20 ezer ötvenest, 10 ezer tízest kíván nyomtatni. Vajon Kossuth arra a Landererre bízna a legbizalmasabb nyomda felszerelését, akit a kamarilla ügynökének tart? Pedig rábízta, s a kiváló nyomdász nem egészen két hónap alatt felszereli a nyomdát, gyorsajtókat hozat Londonból, Bécsből, felvásárolja az itthon készen levőket, saját üzemből irányít ide felszerelést, átvész a budai Egyetemi Nyomdától sajtógépeket. A 200 főre tervezett üzem ugyan nem képes teljes létszámmal működni még akkor sem, amikor nyomdásztanoncokat is felvesz. És Kossuth akkor sem bizalmatlan, amikor a „bankógyár” menekítésének gondját is Landererre bízta. Már szeptemberben utasítást ad neki, hogy készítse elő a nyomda Komáromba való menekítését, ha szükség lenne rá Jellasics betörésekor. Mint tudjuk, ekkor még nem került sor erre, decemberben azonban Windischgrätz elől előbb Debrecenbe, majd vissza Pestre a Károly kaszárnyába, azután Szegedre s végül Lugosra szállították a pénzjegynyomdát, mindig oda, ahol a kormány volt. Ezek szerint Kossuth nem tart attól, hogy Landerer bécsi megbízói kezére játssza a nyomdát.

Lehetne még tovább sorolni a Landerert felmentő cselekedeteket. Vajon véletlen-e például, hogy a nyomdászok emlékezte szerint Landerer indítványára

és tevékeny közreműködésével, az ő munkásai irányításával alakult meg 1848-ban a vándor- és beteg könyvnyomdászokat segélyező egyesület, s hogy ünnepséget szervezett a trónfosztás örömeire? S akkor még a pesti árvíz Jókai által is megénekelt embermentő Landererjét, vagy a 48-as Közcsendi Választmány tagját még csak meg sem említettük.

A bizonyítékkal alá nem támasztott besúgó-vádat és az adott politikai helyzetben megnyilvánuló önérdék-érvényesítést kellene a mérleg egyik serpenyősebe helyeznünk, s a cenzúra nélkül nyomtató, a bankjegynyomdáért felelősséget vállaló Landerer Lajos személyiségét a másikba. Ellentmondásos, mint a kor, amelyben élt. És élete utolsó pár évében még csak nem is gazdag. A szabadságharc után először bujdosik, majd megvásárolja Váccon azt a papvölgyi kúriát, melyet még a „Kör”-ből ismert Császár Ferenc építtet, s az 1849. július 17-i váci csata idején az oroszok feldúltak. A közéletben nem vehet részt többé, nyomdáját és vállalatát társa, Heckenast Gusztáv működteti. Betegsége miatt 1853-ban végrendelezzik, 40 ezer forint készpénzének egy részét a nyomda munkásai között kéri szétosztani. Itt hal meg 54 éves korában 1854. február 1-én. Elhanyagolt sírja a váci középvárosi temetőben található.

Kenyéri Kornélia

„Fényesebb a láncnál a kard...” 1848–49-re emlékezünk a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeumban

Az 1848–49. évi forradalom 150. évfordulójának megünneplése a Magyar Honvédség és a Honvédelmi Minisztérium számára kiváló alkalom arra, hogy tudatosítsa a közvéleményben: 1848–49 egyik legfontosabb, Európában is egyedülálló eredménye az önálló hadügyi igazgatás, illetve a saját, európai szintű hadsereg megteremtése volt. Erről az eseménysorról a Hadtörténeti Intézet – úgy is, mint a Honvédelmi Minisztérium tudományos háttérintézménye – igyekszik méltó módon megemlékezni. A megemlékezés-sorozat az 1998. március 13-án megnyíló kiállítással kezdődik, s számos kiadvány megjelentetésével és konferenciákkal folytatódik a jövő év végéig.

Dacára világháborús veszteségeinek, valamennyi magyarországi közgyűjteménnyel összehasonlítva ma is a Hadtörténeti Múzeum rendelkezik a számában és jelentőségében a legnagyobb szabadságharcos ereklyegyűjteménnyel – ez egyszerre örömforrás és aggasztó teher: a szinte állandóan kiállítási körülmények közt tartott műtárgyak, dokumentumok az évtized alatt erős fénynek, hőingadozásnak és pornak kitéve erőteljes károsodást szenvedtek. Így aztán, amikor 1996 végén tervezni kezdtük e kiállítást, szembe kellett néznünk a nagyon komoly problémával is, hogy e történelmi relikviák restaurálása nem tűr további halasztást.

A művelődési és honvédelmi tárca végső soron magáévá tette és komoly anyagi segítséggel támogatta elképzelésünket. Így első ízben nyílt módunk arra, hogy a hatalmas költséggel restaurált tárgyakat, dokumentumokat műtárgyvédelmi szempontból megfelelő kiállítási környezetbe helyezzük el.

A kiállítás teljes egészében elfoglalja a Hadtörténeti Múzeum I. emeleti északi szárnyát: 7 egymáshoz kapcsolódó teremben, a hozzátartozó folyosórésszel kiegészítve, összesen több, mint 600 m² cn kerül megrendezésre. Az építés megkezdése a kiállítási tér korszerűsítésével kezdődött, új padlóburkolat, korszerű világítás kialakítására került sor.

A Hadtörténeti Múzeum 1848–49-es szabadságharcos gyűjteménye igen gazdag és értékes. De mi az, amit az idelátogató saját szemével is láthat a kiállításon, amiért érdemes akár vidékről is felutaznia? Az első terem a forradalom, a márciusi napok hangulatát, lendületét tükrözi majd. Érzékelteti a népek tavaszának európai horderejét, terjedését, felvillantja a korabeli Magyarország társadalmának jellegzetes osztályait, rétegeit, divatját. A háttérben – mintha az ablakon át látnánk – óriásfotókon át szembesülhetünk az utcák forradalmi hangulatával. Az enteriőr polgári szalont mutat be. A pozsonyi országgyűlés munkálkodását, a forradalom vívmányait taglaló rész vezet át következő termünkbe és témánkhoz: a szabadságharc hadseregének bemutatásához. Nemzetőrség, sorgyalozzredek,

a birodalom helyzete 48 nyarán, nemzetiségi mozgalmak adják az előzményt a honvédség szervezésének megindulásához. Élethűségével bizonyára sokakat megragad majd a toborzási jelenet. A szeptemberi válság, az ozorai és pákozdi győzelem kapcsán kerül kiállításra Batthyány Lajos miniszterelnök pisztolya, István nádor mellénye, Móga János altábornagy szablyája. Az önkéntes csapatokat megjelenítő részben a Hunyadi-szabadsapat zászlaja mellett egyenruha-rekonstrukciókat is láthatunk. A honvédsorozások megindulására eredeti egyenruha-együttesek, fegyverzet, kinevezési okiratok, szabályzatok utalnak. A huszárok Jókai által is emlékeztetéssé tett hazaszökését számos eredeti rajz, újsághír, körözés és Garay Ákosnak a Nádor-huszárok hazatérését megőrkítő olajfestménye mutatja be. A műszaki eszközök iránt érdeklődők figyelmét bizonyára felkeltik majd a tüzérségi mérőműszerek, egy korai hátultöltő ágyú modellje, továbbá a szabadságharc rakétái, a hadiröppentyűk: itt van a röppentyűállvány két kilőtt röppentyűvel az iglói harcból. A női nem képviselőit inkább a női hajfonatból készült tüzértisztai csákóforgó képesztheti el. Az eddigiéknél nagyobb teret kap a műszaki csapatok, valamint a hadseregellátás kérdéskörének bemutatása is. Szabó-, kovács- és szíjgyártó műhelyek, valamint lőszergyártó laboratórium enteriőrszerű bemutatására kerül sor és számos kézirat érzékelteti, milyen háttérmunkával készült a felszerelés, a katonai táborok ellátása, hogyan zajlott a beszállásolás.

Hangsúlyos szerepet kap a külföldi légiók magyarországi működése, a szervezők, a résztvevők, fegyverzet, felszerelés ismertetése. A Függetlenségi Nyilatkozat kikiáltásának helyszínét, a debreceni nagytemplomot szószék és karzat szimbolizálja.

Kiss Ernő és Guyon Richárd világoskék, aranyzsinóros atillái mellett ott lesz Mészáros Lázár kulacsa: a 33. zászlóalj zászlószalagja, amit kitüntetésképpen kaptak Görgeitől a branyiszkói áttörésért; Klapka György díszfegyvere, Damjanich tenyéryei pengeszélességű, vésett pengéjű szablyája, Láhner György, Pikéty Ágoston és Pöltenberg kardja szintén megcsodálható. Bem tábornok relikviái: kulacsa, önarcképe, kardja, amelyet a Bem-szobor leleplezési ünnepélyén unokaöccse, Bem de Cosban lengyel őrnagy adott át múzeumunknak, valamint lótarokója, mellyel a kolozsvári hölgyek ajándékozták meg 48 karácsonyán városuk felszabadításáért, kiállításunk féltett darabjai lesznek. Igen sok honvéd szabályzat és utasítás kelti fel figyelmünket – mutatván, hogy nemcsak harcolni, de szervezni is tudtak. Több hirdetmény és kép jeleníti meg Buda ostromát. Ágyúcsövek és ágyúgolyók közt kap helyet a székely Gábor Áron ágyúinak modellje, valamint sajátkezűleg írt levele, amelyben a katonái, valamint a fegyvergyári munkások egészsége érdekében rendszeres orvosi felügyeletet kér. Látható lesz Petőfi Sándor jatagánja, amelyet Bemtől kapott ajándékba, s amelyet Egressy Gábornak adott tovább; az első magyar katonai kitüntetés, a Magyar Katonai Érdemrend példányai, kitüntetési okiratai. Külön értékeink az aradi vértanúk ereklyetárgyai, köztük gr. Leiningen-Westerburg Károly tábornok érdemjelei, Schweidel József keresztje, amelyet kivégeztetése alatt kezében tartott. Látható lesz a pesti Új-épület lélekharangja, a bitófacsiga az aradi vesztőhelyről, a pohár, amelyet Rómer Flóris rabként faragott, számos börtönfaragvány, az élitéltekről készült rajzok és festmények sokasága.

A Hadtörténeti Intézet két konferenciát rendez a forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából. 1998. május 15–16-án, a honvédtoborzás meghirdetésének emlékére „A magyar honvédség 150 éve 1848–1998” címmel Budapesten, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum tüzértermében, illetve Dorogon, a városi művelődési házban kétnapos konferenciát tartunk. Az első napon 1848–49 honvéd hadseregének alakulatait, szervezetét, a polgári és katonai vezetés közötti kapcsolatot elemző előadásokat hallgathatnak meg a résztvevők. A második nap az 1867–1918, 1919–1945, 1945–1989 közötti hadseregek történetével, illetve a mai magyar katonapolitika aktuális kérdéseivel foglalkozik.

1998. szeptember 29-én, a pákozdi csata évfordulóján, „Béke vagy háború? Hadsereg és politika 1848–49-ben” címmel a székesfehérvári István Király Múzeummal közös konferenciát tartunk. Ennek előadásai a pákozdi csata kapcsán bemutatnák az 1848–49. évi békekísérleteket, ezek kudarcának okait, az önvédelmi háború kapcsán kialakuló politikai dilemmákat.

1999. május 21-én, a Honvédelem Napján (Buda visszavételének évfordulóján) „A kis háborútól a nagy háborúig” címmel a szabadságharc katonai eseménytörténetével és ennek szakaszaival foglalkozó emlékülést rendezünk.

A Hadtörténeti Intézet több önálló kiadvánnyal is jelentkezik az évfordulón. Bona Gábor szerkeszti azt a kötetet, amely a szabadságharc katonai történetét mutatja be a legújabb kutatások alapján. A kötet szerzői: Bona Gábor, Bencze László, Csikány Tamás, Hermann Róbert és Kedves Gyula. A munkát magyarul a Zrínyi Katonai Könyvkiadó, angolul az Atlantic Kiadó jelenteti meg, ez utóbbi a Király Béla által szerkesztett „War and Society in East-Central Europe” című sorozatban jelenik meg.

A honvédsereg tisztikarának összetételét mutatja be Bona Gábor két kötete. A korábbi munkák lezárásaként megjelenik a „Hadnagyok és főhadnagyok a szabadságharcban” című munka, s újabb, bővített és átdolgozott kiadásban lát napvilágot a „Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49” című életrajzgyűjtemény. E munkát a Heraldika Kiadó jelenteti meg, akárcsak a következő két munkát is.

A szabadságharc szabadcsapataival és az 1849-es magyar–román megbékélési kísérlet történetével s ennek katonai vonatkozásaival foglalkozik Hermann Róbert „Hatvani Imre szabadcsapatvezér és az abrudbányai katasztrófa” című munkája. Kedves Gyula „A szabolcsi 48. honvédzászlóalj története” című összefoglalója egy olyan önkéntes alakulat történetét tárgyalja, amely a szabadságharc leghíresebb és legvitézesebb egységei közé tartozott.

A Hadtörténelmi Levéltár nyugalmazott főlevéltárosának, Böhm Jakabnak a válogatásában, Csikány Tamás bevezetőjével jelenik meg mintegy 15 ív terjedelemben „A magyar szabadságharc válogatott katonai iratai” című forráskiadvány, amely a Petit Real Kiadónál lát napvilágot.

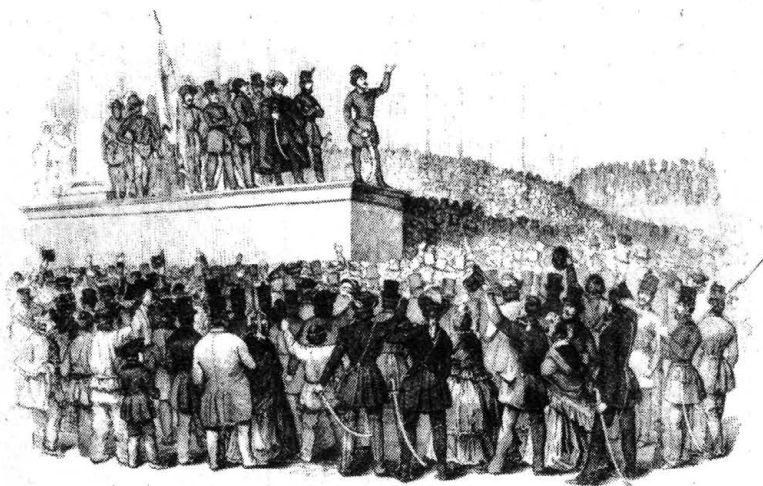
A Hadtörténelmi Közlemények 1998. évi I. száma a forradalom és szabadságharc történetével foglalkozó tanulmányokat és forráskiadványokat tesz közzé. Bona Gábor a szabadságharc hadseregének szervezetét és összetételét, Hermann Róbert pedig a kormánybiztosi intézmény történetét bemutató tanulmányokkal szerepel. Nagy Sándor az 1849 januári felső-tiszai hadműveletek két epizódját, a tarcali és a bodrogkeresztúri ütközeteket mutatja be közleményében. Kovács István a szabadságharc egyik lengyel katonájának jelentéseiből közöl vá-

logatást. A honvédsereg katonáinak mindennapjaiba nyújt betekintést az a parancskönyv, amelyet Jánosi András, Csapó Zoltán és Hermann Róbert tesznek közzé.

A megemlékezés-sorozat zárórendezvénye a múzeum „Megtorlás” című kiállítása lesz, amely az aradi vértanúk emléknapján, október 6-án nyílik meg. A teljes kiállítás 1999 végéig tart nyitva terveink szerint, mintegy keretbe foglalva a szabadságharc eseményeit.

Hermann Róbert–Szoleczky Emese

NEMZETI DAL PETŐFITŐL.

Zenére s' énekre szerzé
KÁLÓZDI JÁNOS.

Kiadta
Vahot Imre.

Arva 30 p.p.

—*—
Pest 1848.

Zalainé dr. Kovács Éva: A Total Quality Management (TQM) alkalmazása a könyvtárban

A magukra valamit is adó könyvtárak mindig ügyeltek arra, hogy munkájuk – a közösség szolgálata – a várakozásoknak megfelelően, szolgáltatásaik színvonala egyenletesen magas legyen. A minőségre törekvés komoly követelményként mégis a nyújtható és elérhető szolgáltatások bonyolultabbá, sokoldalúbbá válásával egyidejűleg jelentkezett. Erősítette ezt a tendenciát a minőségi szabványok megszületésének egész sora.

A Total Quality Management (TQM) – az átfogó minőségelvű irányítás – azokat a módszereket foglalja össze, nevezi meg a szükséges tennivalókat, amelyek a magas színvonalú minőség eléréséhez szükségesek. Ennek a szemléletnek a lényege a felhasználó igényeinek sok szempontú figyelemmel kísérése. A minőségfejlesztés és -teremtés középpontjában a felhasználó áll, magát a tevékenységet is ő minősíti. A nyugat-európai könyvtárakban polgárjogot nyert a TQM alkalmazása, ez a tény is indokolja Zalainé Kovács Éva szakirodalmi szemléjének közreadását. Az általános meghatározásokon túl részletesen foglalkozik a minőségellenőrzés elveivel, megmutatva az amerikai statisztikusok, mérnökök és vezetéstudományi szakemberek által kidolgozott elvek más területeken való alkalmazásának igencsak széles körét.

Az ISO 9000-es szabványcsalád már érvényesíti azokat a szempontokat, amelyek management-módszerekkel dolgozva az egyenletes és megbízható minőséghez juttatják el az alkalmazót és felhasználót. Ily módon a TQM felöleli azokat a tevékenységeket, amelyekkel elérhető, hogy egy szervezet a megrendelők és használók igényeit maximálisan és költségkímélő módon elégítse ki. Mindezt a gyakori változásokhoz való alkalmazkodással, a szervezeti kultúra állandó tökéletesítésével lehet elérni. Az alapelveken túl megismerhető a szemléből a TQM fogalomrendszere – mely rendkívül fontos ahhoz, hogy a menedzsment és a munkatársak egy nyelvet beszéljenek. Sokat segít a gyakorló könyvtárosoknak a különféle minőségtechnikák és problémamegoldó módszerek elemző bemutatása, akárcsak a teljesítmények mérése és értékelése, a teljesítménymutatók jellegzetességeinek bemutatása. Külön érdeklődésre tarthat számot a könyvtári szolgáltatásokhoz rendelt teljesítménymutatók részletezése, kidolgozásának szintjei.

A kötet utolsó fejezete az Aston Egyetemen (Birmingham) végzett könyvtári esettanulmány, mely a TQM könyvtári alkalmazásáról szól. Irodalomjegyzéke – valójában a szemletanulmány alapja – harmincnyolc tételből áll, közöttük elvétve, de található magyar szakirodalom is, többek között a szerző doktori értekezése.

A sorozati füzet nélkülözhetetlen a modern vezetéselmélettel dolgozni kívánók számára.

Győri Erzsébet

(A kiadvány megrendelhető: Országos Széchényi Könyvtár, Kiadványtár. 1827 Budapest, Budavári Palota F épület. Fax: 202-0804)

A NAT könyvtári segítésének szép példája

*Bényei Miklós: Helytörténet, iskola, könyvtár.
Bp., OPKM, 1997. 112. p.*

A rendszerváltás óta megnövekedett a magyar társadalom igénye a nemzeti önismeret, a helyes nemzeti identitástudat kialakulása iránt. Mindez múltunk és jelenünk reális és teljességre törekvő megismerését feltételezi, amely aktív, cselekvő, fejlesztő magatartásra inspirálja a társadalom tagjait. A szemléletformálást a felnövekvő nemzedék körében kell kezdenünk a valóságon alapuló történet szemlélet kialakításával, az egyetemes és a nemzeti történelmi folyamatok, összefüggések megismertetése során. Új, fontos feladatként jelenik meg a régió történetére épülő helyi társadalom megismerése, az abba történő sikeres beilleszkedés elősegítése.

Ennek szükségességét ismeri fel a közoktatásban 1998-ban bevezetendő Nemzeti Alaptanterv, mely egységesen, de különböző mélységben írja elő ezen ismeretkör elsajátítását.

Célként fogalmazza meg a differenciált és reális műltszemlélet, magyarságkép, nemzettudat kialakítását a tanulóknban, hogy azok cselekvő, védő és teremtő magatartással viszonyuljanak környezetük értékeinek megőrzéséhez, elutasítsák a természeti és szellemi környezetrombolást. Reális lokális műltszemlélettel kutassák fel és dolgozzák fel a település rejtett értékeit, s lokálpatrióta magatartással aktívan vegyenek részt a helyi társadalom életében. A NAT tantervi programjaiban változó hangsúlyt kap e téma: pl. a nyíregyházi tantervcsalád az Ember és társadalom műveltségterülethez tartozó történelem részterület 7–10. évfolyamában többletkövetelményként tartalmazza a helytörténetet, a honismeret, a tudománytörténet, művelődéstörténet stb. mellett. Sajátos nézőpontja az egyetemes, a magyar és helytörténet közötti kapcsolódási pontok megkeresése, a hazafiság és lokálpatriotizmus érzésének együttes fejlesztése a tanulóknban. Az Értékközvetítő és Képességfejlesztő Program a helytörténetet a 7–10 évf. számára szabadon választható önálló tantárgyként kezeli. E példák is mutatják az újként jelentkező téma kezelésének eltérő nevelési-oktatási lehetőségeit, melyek fokozottan igénylik olyan oktatási segédlet megszületését, amely egységes szemléletben, elméleti és módszertani közelítésében konkrét útmutatást ad a különbözően differenciált tantervi programok megvalósításához. Ezt a szerepet tölti be az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum ki-

adásában 1997-ben megjelent Helytörténet, iskola, könyvtár c. kiadvány, mely Bényei Miklós munkája.

E dokumentum előzményeként tarthatjuk számon az 1994-ben ugyancsak Bényei Miklós által készített Helyismereti tevékenység a könyvtárakban c. tan-könyvet. A jelen munka ennél szélesebb körű, s a NAT-ra orientált, áttekintést ad a legfontosabb elméleti, módszertani és gyakorlati kérdésekről, melyek ismerete a NAT megvalósítása során elengedhetetlen.

A helytörténet fogalmi tisztázása, helyismerettel, honismerettel való összefüggései bemutatása után szól a helytörténet jelentőségéről, oktatási formáiról, eszközzeiről az iskolai nevelő-oktató munkában. Helyesen összekapcsolja a helytörténeti információk könyvtári dokumentumtípusainak a bemutatását a NAT dokumentum- és könyvtárhasználati programjával.

Vázelja az önkormányzati könyvtárak helyismereti-helytörténeti gyűjteményeinek kialakulását. Bemutatja ezek állományát, melyek az adott régiókra vonatkozó információk tárházai, s ezidáig is az iskolai szülőföldismereti oktatás, hazaszeretetre, lokálpatriotizmusra nevelés bázisai voltak, s alapul szolgálnak ezentúl a helytörténeti oktatásnak is. Pedagógusok és tanulók számára egyaránt fontos gyakorlati tudnivaló e gyűjtemények gazdag, sokrétű szolgáltatásainak bemutatása: helyben-használat, dokumentum-másolás, könyvtárközi kölcsönzés, feltárási módok (katalógusok, bibliográfiák, számítógépes adatbázisok), a szak-tájékoztató szintjei (referenz szolgáltatás, faktográfiai, bibliográfiai adatszolgáltatás, irodalomkutatás, témafigyelés). Szól továbbá a könyvtárakban szervezett társas formákról (klubok, szakkörök, szaktáborok, különböző rendezvények) s a honismereti mozgalomban való részvételről. Kiemelten kezeli az iskolai tanórák, tantervi feladatok könyvtári segítségét s ebben a gyermekkönyvtárak szerepét.

Önálló fejezetben foglalkozik az iskolai könyvtárak feladataival a helytörténeti nevelés-oktatás eredményes megvalósításában. Külön tárgyalja a problémát az iskolai és önkormányzati könyvtárak integrációja, ill. az önálló iskolai könyvtárak esetében, ahol az önkormányzati könyvtárral való együttműködést tartja a lehetséges útnak. Azokban az iskolai könyvtárakban, ahol már van helytörténeti gyűjtemény, a jó hagyományokat őrizve kell tovább építeni őket, más iskolai könyvtárakban pedig létre kell hozni az iskola történetével, az iskolai élet eseményeivel foglalkozó, a pedagógusok és diákok munkáiból, az iskolai könyvtár történetéből, a névadó szellemi hagyatékából stb. álló gyűjteményt.

A szerző röviden szól az iskolai könyvtárakban folyó helytörténeti kutatások lehetséges tárgyáról, forrásbázisáról, hasznos szempontokat ad az iskolai könyvtárak történetének kutatásához, s rámutat ebben a könyvtárostanárok szerepére.

A függelékben az iskolai helytörténeti oktatásban, kutatásban felhasználható általános tájékoztatósi segédletek (bibliográfiák, kézikönyvek, adattárak, térképek stb.) tematikus elrendezésű válogatott bibliográfiáját találjuk. A téma irodalmában való eligazodáson túl a bibliográfia *-gal jelzi az iskolai könyvtárak helytörténeti gyűjteményének kialakítását.

A kötet ismeretét nem nélkülözhetik azok a pedagógusok, akik a helytörténet oktatásához valamilyen módon kapcsolódnak, s azok a könyvtárosok sem, akik e nevelési-oktatási programot segítik.

Suppné Tarnay Györgyi

A hermeneutika univerzalitásáról avagy könyv a multimédiáról

A remek kiállítású, jól kézreálló, rokonszenves külsősnű kötet forgatója először azon bámulhat el, hogy mi minden fért el a tulajdonképpen kicsiny kötetben: az ember és gép párbeszédének finom elemzése-bemutatója, a felhasználói felületek változásainak leírása, az elektronikus számítógépek rövid története, annak pertraktálása, hogy mi lenne a multimédia mint olyan, mi a hipertext, a hipermedia, stb. És mindez csak afféle felütés, Auftakt, amely kedvet csinál az egészhez. A számítógép mibenlétének részletes elemzéséhez (ahol helyet kapnak a hardverelemek, az alaplapok, processzorok, memóriák, merevlemezek, hajlékony mágneslemezek, képernyők, grafikus kártyák, billentyűzetek, pozicionáló eszközök, lapolvasók, képdigitalizálók, nyomtatók, telefaxok, adattárolási módok stb., stb. minuciózusan finom bemutatásai), a multimédia alkotóelemeihez (digitális kép, hang szöveg), a multimédia programok készítéséhez (menürendszer, színek és képek, hangok, szöveges állományok, interaktív felületek), a multimédia fejlesztő programokhoz, az elektronikus publikáláshoz és annak szerzői jogi kérdéseire stb. A könyvet végül néhány hazai és külföldi CD-ROM ismertetése zárja (az iskolai tananyaghoz kapcsolódó lemezek, szótárak, nyelvoktató programok, kulturális örökségünk CD-ROM-okon, a Magyar Nemzeti Múzeum millicentenáriumi CD-ROM-sorozata, idegen nyelvű CD-ROM adatbázi-

sok), illetve található még függelék-ként multimédia kisszótár (erről még külön is szólnánk) és egy diszkográfia is a magyar CD-ROM-okról.

Pazar gazdagság ez, akkor is, ha csak olybá vennénk a dolgot – de persze nem tehetjük –, hogy mind e felsorolt témákról mindössze tájékoztatja az olvasót Tószegi Zsuzsanna. Azonban nem egyszerű tájékoztatásról van szó, bár persze arról is. A szerző nem restell – időnként – akár óvóneni is lenni. Nem tételezi fel a könyvét forgatóról, hogy tudná, például azt, hogy: „A bennünket körülvevő háromdimenziós tárgyak ábrázolása – a művészetekhez hasonlóan – a számítástechnikában is azok síkbeli (vagyis kétdimenziós) leképezésével történik. A számítógépes földolgozáshoz a kétdimenziós képeket digitalizálni kell. Ezt a folyamatot *digitális képfeldolgozásnak* nevezzük”... De hasonló kedvességgel magyarázza el azt is, hogy „A számítógép alapvető funkcionális egysége a memória, amely a programokat (utasításokat) és az adatokat kettes számrendszerben tárolja”, vagy hogy „Ha a *multimédia* fogalmát szeretnénk megmagyarázni, érdemes először utána nézni a latin szavak eredeti jelentésének. A *multi-* előtag a szóösszetételekben azt jelenti: *sok-*” stb. Vélhetné valaki, irónia diktálta ezeket az idézeteket. Nem! Egészen biztosan nem. A szerzővel együtt úgy véljük, hogy mindent az elején kell kezdeni. Ne essünk bele a ma oly gyakori és olyannyira érthető, bocsánatos, de na-

gyon káros, kártékony bűnbe-hibába. Ne csináljunk úgy, mintha mindenki mindent tudna immár a számítástechnikával, a multimédiával stb. kapcsolatban. Mert hovatovább úgy illik tenünk, és bólogatnunk, értő arcot vágnunk akkor is, ha halovány fogalmunk sincs a dolgok és szavak mibenlétéről, jelentéséről. Sokkal jobb, ha a már tudottat is átismételjük (különb is, honnan tudható, hogy ki mit tud, mi a ma kötelező „minimum”). Ha Tószegi Zsuzsanna elmondja, hogy a médium többszáma a média, nem valószínű, hogy nyitott kapukat dönget. Tessék csak megnézni akármely e szavakat használó „tudományos” cikket, publikációt.

A szerző tehát mindenről mindent elmond. Nem hagy ki semmit, nem hiszi, hogy mindenki mindent tud. Nem hozza zavarba a témával most először találkozót, de – és persze ez a könyv fő érdeme – a ma lehetséges legmagasabb szakmai szinten tárgyalja azt a témakört (és persze „vidékét”), amelyet a címben megjelölt. És itt és emiatt érdemes leemelniük alapjainkat a szerző és teljesítménye előtt. Mindekelőtt azért, mert Tószegi nemcsak a multimédia könyvtárban való lokalizálását, tájolását végzi el, de az egész ismeretkomplexumot arra a szintre helyezi, ahová való, és ahol találkozhat az a nagy szellemi mozgalmak, irányzatok ma egyedül aktuális trendjével is. („Ez a könyv a *párbeszéd*ről szól” – jelenti ki Tószegi az első fejezet első mondatában, és ezzel az útmutatással, amelyet természetesen következetesen végigvisz az egész könyvön, amelytől pillanatra sem tér el, a hermeneutika ma recens – univerzális – aspektusának adja meg a magáét. Elmondja persze (a tartalmi bemutatás során is láthattuk), milyen

statikus elemekről van szó, mi a számítógépnek és a számítógéppel, -használnak a statikus modellje, mik e modell részei és kapcsolódásai, összefüggései és mi az egész struktúrája. De, amiként a strukturalizmus paradigmáját a hetvenes évektől (először persze lassacskán) felváltotta a dialogicitás, a hermeneutika paradigmája, akként a multimédia is úgy kerül bemutatásra, hogy világossá válik: nemcsak a számítástechnika mint olyan mozdult el, igen határozottan és épp a multimédia vonalán a statikus struktúráktól, hanem az az egész könyvtári horizont is megváltozott, amelyben, amelyhez képest ma a számítógépet használjuk. „...képzjük a számítógép helyére a gépet alkotó *embert* – gondoljuk azt, hogy a képen látható kérdésre egyenesen a programozónak válaszolunk. A multimédia-alkalmazás készítése közben ő is a képernyő elé képzelt bennünket, hozzánk beszélt, nekünk tette föl a kérdéseit...” – nos, valahogy így vezet be Tószegi a multimédia hermeneutikájának univerzalitásába. Ő maga is párbeszédre lép a kötet olvasójával: megkérdezi, válaszol neki, néha meg is csipkedi, felelevenített mindazt, amit tudott a dolgról (vagy tudni vél), és az egészet új perspektívába helyezi.

Látszólag csak informatív szerepe van a könyv CD-ROM ismertetésének. Persze ilyenként is roppant hasznos a munkának ez a része. De persze ez a szegmenyum is túlmutat önmagán: azt mondja, magyarázza el, mutatja be szemléletesen, hogy mi várható, mi követelhető és esetenként mi kapható meg egy-egy CD-ROM-tól. Az ismertetések telis-teli vannak a legfinomabb kritikai apercukkel, tanítani lehet belőlük, hogyan értékelhető és értékelendő egy-egy CD-ROM, de legfőbb hozadékuk, hogy az alapállás-

ra, a szempontrendszerre nevelik rá az olvasót.

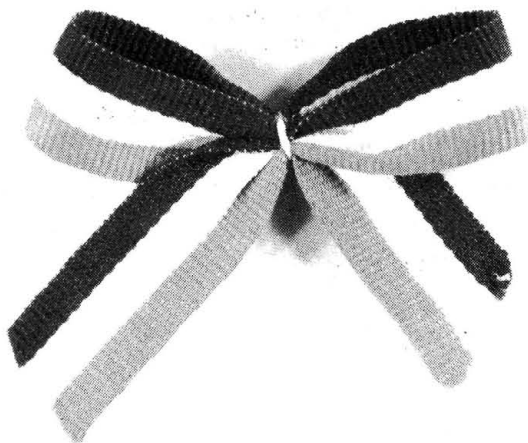
Azt hisszük, hogy Tószegi könyvét legalább kétféle módon lehet és érdemes tanulmányozni. Először leghelyesebb egyvégtében elolvasni, ezáltal vezetődik be az érdeklődő abba a világba és abba a hermeneutikus látásmódba, amelyen belül azután szinte maguktól rendeződnek el a dolgok. Ez az összkép persze kitöltendő a konkrét és kemény információblokkokkal. Az analitikus tartalomjegyzék révén ki-ki kikeresheti, mit is kell megtanulnia, mit nem tud még, mit nem tud eléggé. Akár a szavak, a terminusok szintjén is megteheti ezt, hál' Istennek kitűnő, ráadásul minden tömörsége ellenére is bőséges meghatározásokat talál a kötetvégi Multimédia kisszótárban (amely ezúttal a talán legkomolyabb hozzájárulás e fertelmes nyelvű szakterület ma lehetséges optimalizálására is, lévén a szerzőnek kitűnő írálya, remek stílusa, biztos nyelvérzéke). Aki az egész felől is, a részek oldaláról

is megismerkedett a könyvvel, az azután valószínűleg nem fog soha többé csacsкасágot beszélni a digitalizálásról szóló tengernyi konferencián, anketon, beszélgetésen, de módja nyílik arra is, hogy maga formáljon véleményt a kultúra és a könyvtár 21. századi lehetőségeiről és kívánatos trendjeiről.

Hogy a könyv gyakorló könyvtárosok számára egyszerűen nélkülözhetetlen, talán mondanunk sem kell. Igen nehéz azonban olyan olvasót lelni, akinek ne kellene melegen ajánlani a vele való alaposabb ismeretkötést. Annál is inkább, mert a kötet a felsőoktatási tankönyvpályázat egyik díjnyertes műve.

(Tószegi Zsuzsanna: Multimédia a könyvtárban. Bp. Akadémiai K., 1997. Megrendelhető a Könyvtárellátónál és az Akadémiai Kiadó Vevőszolgálatánál. 1519 Bp. Pf.: 245, tel.: 464-5500)

Vajda Kornél

Nemzeti dal.

Talpra , magyar , hí a' haza!
Itt az idő , most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés , válaszzatok! —
A' magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk , hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ósapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A' magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk , hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Sehonnai bitang ember,
Ki most , ha kell , halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk , hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényesebb a' láncznál a' kard,
Jobban ékesíti a' kart,
És mi még is lánczot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A' magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez,
Mít rá kentek a' századok,
Lemossuk a' gyalázatot.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Ho! sírjaink domborúlnak,
Unokáink leborúlnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Petőfi Sándor.

A 1848. március 15-én kivívott szabadságunknak legjeles emlékeztetőjének megemlékezésként, melyet a magyar szabadságunk első hőse, Petőfi Sándor...

Megalakult a Neumann János Számítógéptudományi Társaság Közgyűteményi Szakosztálya

1998. január 2-én megalakult a Neumann János Számítógéptudományi Társaság Közgyűteményi Szakosztálya. Amint neve is elárulja, az új szakosztály szakmai és közéleti fóruma kíván lenni a közgyűtemények – könyvtárak, levéltárak, múzeumok – információs szakembereinek, az ilyen területen dolgozó számítástechnikusoknak, a területen érdekelt egyetemi és főiskolai oktatóknak, kutatóknak és hallgatóknak, de – mint a szakosztály kommunikéje ezt nyomatékosan tudtul adta – szívesen látnak rendezvényeiken, fórumaikon minden érdeklődőt, a különböző gyűtemények használóit. A szakosztály lehetőséget kíván biztosítani a technikai fejlődés hozta legfrissebb eredmények és novumok megbeszélésére, arra, hogy a résztvevők meghallgathassák és megvitathassák a legjobb hazai és külföldi szakemberek előadásait. Kiemelt célkitűzés, hogy a gyűtemények, felsőoktatási kutatóhelyek és fejlesztő cégek kapcsolatai élénküljenek, aktivizálódjanak, közös projektek induljanak be, lehetőség szerint külföldi partnerek bevonásával. A szakosztály külön figyelmet kíván fordítani a hazai gyűtemények részvételének elősegítésére az Európai Unió projektjeiben. A szakosztály természetesen tagjainak véleménynyilvánító fóruma is. Képviselet a tagság és a szakma érdekeit, figyeli a szakma fejlődését érintő társadalmi, politikai és gazdasági folyamatokat és igyekszik azokat tagjai véleménye alapján befolyásolni. Ezt a tevékenységet tagjainak kezdeményezésére fejti ki.

Az alakuló ülésen a szakosztály tagjai megválasztották az elnökséget Sütheő Péter elnök, Tószegi Zsuzsanna, Király Péter, Rezi Kató Gábor alelnökök és Czövek Zoltán titkár személyében. A szakosztály működéséről, programjairól az érdeklődők a Társaság Web-szervere (www.njszt.iif.hu) révén szerezhetnek tudomást.

Az új szakosztály 1998. február 18-án már meg is tartotta első (az alakulót is számítva persze második) ülését. A téma – nemcsak illően a szakosztály célkitűzéseire, de mintegy szimbolikus jelentőséggel is, a felhasználók szempontjainak, igényeinek felmérése, modellálása volt a digitális gyűteményekkel, egyáltalán a digitalizációval kapcsolatban.

Két előadója – Ungváry Rudolf és Andrassew Iván – valamint számos hozzászólója, együttgondolkodója és vitázó tagja volt az ülésnek. A két előadó tizenöt-tizenöt percben vezette elő mondandóját a témával kapcsolatban, majd ők is beleolvadtak az együttgondolkodók, eszmét cserélők kicsiny, ám annál aktívabb konfraternitásába. Ungváry Rudolf a felhasználói felületről érkezett az információkeresés szempontjából, először történeti áttekintést nyújtva, második fejezetként a jelenlegi helyzetet ismertette, végül az alapvető kritériumokkal kap-

csolatban fejtve ki téziseit. Természetesen már történeti áttekintés sem volt faktografikus, csupasz tényeket rögzítő elsorolás. Ungváry a felhasználó szempontjait állítva előtérbe természetesen olyan szempontjait emelte ki a mintegy 1945 óta számítható folyamatnak, mint az egér feltalálása (amelynek jelentőségét, éppen mivel testi kapcsolatot létesít ember és számítógép között, valamint mivel az emberi marok, a tenyér szerepére épül, az előadó nem győzte dicsérni), a Taubére visszavezethető szemantikai aspektus előtérbe kerülése, valamint a nyelvészeti vonatkozások (pl. az automatizált indexelés).

Mintegy átmenetet képezett a történeti és a jelenlegi helyzet tárgyalása közt a nyolcvanas évek közepének nagy ellentmondása, a távolsági (online) hozzáférés és a lokális hálózatok, a CD-k antinómiájának részletező, és persze koncepciózus bemutatása. A középpontban természetesen a konform lekérdezés lehetőségei állottak, valamint annak bemutatása, hogy mennyiben bizonyult roppant termékenynek az online-CD szembenállás, elsősorban a távolsági hozzáférés „felpörgetése” szempontjából. Természetesen innen már csak egy ugrás, és a kilencvenes években vagyunk, amikortól a multimédia és az Internet állnak a középpontban. És persze a kilencvenes évek nagy hiányossága, a szemantikai szegmens figyelmen kívül maradása. Ez utóbbi momentum vezette azután az előadót annak leszögezéséhez, hogy a jelenlegi felhasználói felületek csapnivalóan gyengék. (Ungváry még erősebb kifejezést használt.) E gyengeséget azzal illusztrálta az előadó, hogy az Internethez készülők mozgását a hangyák cikkcakkos vonulásához hasonlította (a hangyák tudvalevőleg eljutnak a szoba egyik sarkából a másikba, ám próbáljuk csak meg grafikusán ábrázolni útirányukat!). Ungváry Rudolf szerint az egész rendszer (az Interneté) ellentmond a természetes emberi megközelítésnek, amely az egész primátuson alapszik, míg az Internetből egyből a belső szervek valamelyikéhez (-be) jut a használó, hisz az nem biztosít első lépésben sem átfogó, sem általános megközelítést. Aki idáig követte az előadó gondolatmenetét, nem lepődhetett meg a harmadik részben előadott téziseken sem, sőt azokat mintegy anticipálhatta magában, ha tán olyan sarkítottan nem is vélhette megfogalmazhatónak, amint azt azután Ungváry maga megtette, mondván: 1. a legrövidebb felhasználó is kulturáltabb, mint a legjobb számítógépes rendszer és 2. a felhasználási felületnek a legrövidebb használóra is számítania kell.

Mondani sem szükséges talán, hogy nem mindenki értett egyet az előadóval. bár annak egyik hasonlata általános és lelkes tetszést keltett. Ungváry ugyanis a Római Birodalom kulturális tökélyére utalt, amelyet a népvándorlaskor barbárai elsöpörtek, hogy azután – persze a szerzetesek antik kultúrkinccseket betáplálól, áttevő tevékenysége nyomán és felhasználásával, ezek a barbárok egy újabb, megintcsak igen magas szintű kultúrát alakítsanak ki. (Tán nem szükséges e bonyolult és mégis közérthető metaforát megfejteni. Könyvtárosok nyilván sejtik, kik lehetnek azok a szerzetesek, akik a csak számítógépes kultúrában gondolkodó népvándorlás barbárait beolthatják egy régi világ szellemi kincseivel.)

Az ellentmondók természetesen az Internet használata során spontán kialakuló egész-látást hangsúlyozták, illetve arra hívták fel a figyelmet, hogy azért talán mégse a legalacsonyabb szintű felhasználó szempontjait abszolutizáljuk. De akadtak olyanok is, élükön Koltay Tiborral, akik mélyen átéreztek Ungváry allúzióit, metaforáit, és – maguk is metaforikusan szólva – azt állították, hogy

bizony, bizony, a katalógust (azt a klasszikusat) és persze néhány hasonló dolgot megint csak szükség lesz feltalálni.

Andrassew Iván – íróhoz-költőhöz méltóan – sokkal melegebb hangon szólt a felhasználói felület humanizmusáról. Pontosabban ő (még? már? most?) az Internet lázában ég, és arról csak lelkesültséggel tud(ott) szólni. Nem is egészen önzetlenül, hisz az ő irodalmi munkásságát az Interneten máris többen érik el (bizonyíthatóan, visszaigazoltan), mint könyvformátumban. Bár az is igaz, és előadása azért erről is szólt, méghozzá keserű, szinte tragikus felhangokkal, hogy azért is jó az Internet, mert – sajnos – a mai magyar irodalmi könyvkiadás a dolog meritumát tekintve legalábbis megszűnt. (Néhány száz példány, az is ezer valahány forintokért, legfeljebb a könyvkiadás illúzióját keltheti, de valójában nem az, hisz csak a barátok, ismerősök számára készül így a könyv, nem a közönségnek.) Szóval, nem Andrassew mondta, a jelenlévők érezhették így, jó dolog az Internet, mivel még a nála is jobb könyvkiadás jelenleg más módon funkcionál. *Faut de mieux...* – azért ez valahogy mégiscsak kvadrált Ungváry szakvéleményével.

A második előadó azonban – megintcsak irodalmárhoz méltóan – kiáltványt is csatolt előadásához. Az elektronikus formában meglévő irodalom védelmére hívott fel mindenkit, annál is inkább, mivel az irodalmi szerkesztőségekben naponta „zúzzák be”, semmisítik meg az elektronikus irodalmat, Andrassew szerint valóságos könyvégetéseket rendezve így, elsősorban tudatlanságból, primitivitásból.

Hogy a jelenlévők közül kik és hogyan helyeseltek a második előadónak, talán nem kell regisztrálnunk. Hasonló egyetértésre szokás jutni újabban minden digitalizálással és irodalommal egyképpen foglalkozó konferencián, ankétén, összejeövetelen. Amint nem szükséges talán felidéznünk a könyv védelmében felhozott, természetesen mindenki által osztott vélekedéseket sem. Azt azonban talán érdemes kiemelni, hogy a digitalizálással, az elektronikus publikációkkal kapcsolatban igen sokak szájából hangzott el a kulcsszó: a szelekcióé. A 3K olvasói bizonytalannal emlékeznek ezzel kapcsolatban Tószegi Zsuzsannának az 1998. évi januári számban található interjújában kellőképp talán nem is nyomatékosítható szavaira.

Reméljük, sikerült kedvet ébresztenünk az új, de már a tűzkeresztségen átessett szakosztály működésének figyelemmel kísérésére, lehetőség szerint a benne való részvételre is. (VK)

Tisztelgés Rózsa György előtt

Aki folyamatosan olvasta a 3K-ban megjelent, Rózsa György által jegyzett cikk-, visszaemlékezés-sorozatot, egészen bizonyosan nemcsak kitűnően szórakozott, nemcsak bevezetődött, mintegy a legkellemesebb módon, a magyar könyvtártörténet egy döntő fontosságú csaknem félszáz éves korszakába, de úgy vélhette, hogy Rózsa Györggyel is ismeretséget kötött. Ez utóbbi vélekedés azonban súlyos tévedés. Jóllehet szubjektív, személyes sorozatról volt szó (ld. 3K. 1995. november, december, 1996. március, április, május, november, 1997. június), jóllehet a beszélő, a narrátor, a főszereplő mindvégig Rózsa György volt, a „mohikános” sorozat mégsem róla szólt. Azt pedig végképp nem tette ez az írásfüzér, hogy megfejtette volna számunkra a Rózsa-rejtélyt. Nevezetesen azt, hogy miként is volt lehetséges ez az életpálya, hogyan fér el egy életben, egy személyiségben a nemzetközi rangú és híru tudós (a tudományok nagydoktora, alapvető szakmai-tudományos publikációk, könyvek, értekezések, tanulmányok egész sorának szerzője), verset is publikáló, szépprózában is megnyilatkozó, az anekdota egyszerű magyar műfaját is felvállaló-művelő író, a menedzser, akinek sikerült a szinte lehetetlen is: új épületet „varázsolnia” az ország egyik legnagyobb könyvtárának; és a könyvtáros is, a velünk egyívású kolléga (aki magát mindenkor könyvtárosként határozta-határozza meg, pl. abban a számos lexikonban, ki kicsodában, amelyekben szerepel). Ezt a rejtélyt megfejteni nyilván nekünk sem adatott meg, épp ezért nem is törekszünk-törekedhetünk rá. Individuum est inefabile – mondták a régiek, és nekünk nincs módunk vitába szállni velük.

Amire talán módunk van, az a köszöntés gesztusa, és az a törekvés, hogy fellillantsunk valamit ebből az eddig is oly gazdag pályából.

Aki olvasott valamit Rózsa Györgytől, először nyilván a szerző műveltségén, multikulturalitásán lepődött meg. Meglepő otthonosság és tájékozottság nemcsak a szakmában, a szűken vett könyvtárosságban – ez természetes lenne ilyen rangú könyvtári vezetőnél –, de otthonosság és naprakész tájékozottság az irodalomban (klasszikusban és maiban), a nagy tudományos trendekben és irányzatokban (közgazdaságtudománytól a politológiáig, filozófiától a történelemtudományig stb.), valamint az „életvalóságban”. Rózsa György Nagyváradon született, román iskolába járt, franciául olvasott már szinte gyerekként. Adyt édesapja adta kezébe, de megmutatta neki azt a bodegát is a nagyváradai színház mellett, ahol ő látta magát a költőt. Amikor – a Rajk-ügy egyik elágazásaként – Kistarcsára internálták, egy katolikus pappal került börtön-barátságba. Peripatetikus beszélgetéseik során nemcsak Rózsa György vezette be Ady világába a művelt papot, ő is kapott tőle „információkat”, teológiáit is, irodalmi is. Amikor, pályakezdőként, versenyvizsgával, a külügyminisztérium kötelékébe került, először fogalmazó gyakornokként, később miniszteri fogalmazóként, nyilván belelátott, bele kellett látnia a nagypolitika boszorkánykonyháiba is. Mint moszkvai követségi titkár

olyan nagykövetek mellett szolgált, mint Szekfű Gyula és Molnár Erik. Szerencse? Nyilván az is. Ám tanulni, feltöltődni, elsajátítani azt, amire lehetőség kínálkozik, bizonyonnyal egyéni fogékonyság, adottság, hozzáállás kérdése is. Tanulnia pedig adatott mód és lehetőség fölös bőségben is. És korántsem mindig szerencsés szituációk, körülmények jóvoltából. A börtön sem tekinthető föltétlenül szerencsének, pedig ott nemcsak a katolikus klérus egy emberileg kiváló tagjával, de a tágabb értelemben vett magyar valósággal is alkalom nyílt megismerkedni. Pl. azzal a bácskai parasztemberrel, aki Kominform-barát kommunistaként szökött Magyarországra, hogy azután, mint volt spanyolos, mint örök forradalmár, természetesen Tito kémjeként kerüljön Rózsa közelébe. (Amikor, már a hatvanas években, egy temetésen találkoztak, Pali bácsi – nem ismervén fel azonnal Rózst – természetes gesztussal a különböző börtönöket sorolta mint lehetséges ismeretkötésük helyszíneit.) De vajon szerencse-e avagy valami egyéb, hogy – priuszosként – az Országos Könyvtári Központban – a megsemmisítésre ítélt, végül is Kózhalmi Béla jóvoltából is megmentésre került – könyvek pincebéli szortírozójaként átment kezén a magyar kulturális örökség szerzetesi könyvtárakban, államosított antikváriumokban felhalmozódott és pincébe került jó része. Vagy szerencse-e, ha a Népkönyvtári Központ munkatársaként vidékre kellett járnia? A magyar vidék és a magyar könyvtárak, központi utasítások és helyi értelmezés, végrehajtás modell-képletei mindenestre nem papírosműveltség részeként jutottak el hozzá. A közgazdaságtudomány ismeretanyagát sem csupán kutató tudóshoz egyedül méltó módon sajátította el, hanem – sokkal inkább – mint az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének sajátos státusú munkatársa, aki régi könyvek válogatása és az általa már akkor ismert modern információs technikák antinómiái közt vesződött. Nos, akárminek minősítjük mindezt, talán érthetővé teszük, hogy ez a férfi, aki 1960-ban az Akadémiai Könyvtár élére került (először igazgatóként, 1989-től főigazgatóként), az bizony felkészült mindenre, ami rá főnökként várhatott. Pályája innentől a 3K minden olvasója előtt ismert már. Tudható az is, mit tett azért, hogy az Akadémiai Könyvtár méltó és korszerű elhelyezést, épületet és berendezést kapjon, tudható az is, hogy ez korántsem volt egyszerű feladvány, bár az igazi nehézségeket nem a szakmai problémák okozták. A szakma számára a leginkább tudható azonban az, hogy Rózsa György állandóan jelen van. Ritka az olyan könyvtári esemény, konferencia, ankét, megbeszélés, ahol nem hallatja a szavát, ritka az a szakmai probléma, amellyel kapcsolatban nem mondaná el véleményét. Az információs társadalomról, az olyigen elhíresült szupersztrádáról az elsők közt tőle hallhattunk nem éppen szokványos bemutatást, értelmezést, kritikát és ajánlást. A valaha Genfben dolgozó (1969–1975 közt Rózsa György az ENSZ genfi könyvtárának volt igazgatója) szakember természetesen világperspektívából képes látni és láttatni szakmai problémáinkat, az akadémiai körökben egyenrangúként mozgó tudós természetesen nem felületi-egyszeri-pragmatikus oldalukon ragadja meg a problémákat. Dehát mindez már nem a múlt, nem a pályakép eleme, részlete, hanem a – tágan értelmezett – ma, a hegeli „itzt”.

Aki köszöntönket eddigelé elolvasta, úgy vélhetné: a szerzőt *A társadalomtudományi kutatás és a tudományszervezés tájékoztatási problémái*, a *Scientific Information and Society*, az *Information: from Claims to Needs* c. könyvek szerzője ragadta meg elsősorban. De ne feledjük, Rózsa György írta a 3K nevezetes mo-

hikán sorozatát is, ő a szerzője a fölöttébb különös, egyedi-egyszeri kötetnek is, amelynek címe önmagáért beszél: „Balkezem öt ujjá az Ingres hegedűn”. Most akkor kit köszöntünk, kit ünneplünk a 75. születésnap elmúltán? Talán egészen egyszerűen azt Rózsa Györgyöt, aki soha nem szónokolt a könyvtárosi presztízshanyatlásának okairól és kívánatos megerősítéséről, de aki – könyvtárosként – ezt a presztízst a legmagasabbra emelők közé tartozik.

Azt talán záradékként sem igen szükséges a 3K-ban elmondani, hogy Rózsa György csak látszólag ment nyugdíjba 1996-ban. Természetesen ma is dolgozik: az MTA Könyvtára Pro Bibliotheca Alapítvány elnöke és aktív tudományos kutató. Várható új publikációi bennünket tesznek gazdagabbá. További eredményekben és egészségben teljes hosszú esztendőket kívánunk neki!

Vajda Kornél

Vályi Gábor köszöntése

A múlt évben töltötte be 75. életévét *Vályi Gábor*, aki az *Országgyűlési Könyvtár vezetőjeként és az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökeként* a hazai könyvtári élet ismert és aktív szereplője volt a 70-es és 80-as években. Az évforduló alkalmat ad arra, hogy a gazdag pálya főbb mozzanatait és könyvtári vonatkozásait a szakma szélesebb köre elé tárjuk.

1922. február 18-án született Szombathelyen. 1940-ben érettségizett szülővárosában, a premontei gimnáziumban. Az egyetemi felvételt meghiúsító diszkriminációt követően ipari tanuló, majd műszerész segéd lett a MOM-nál.

1943 októberében munkaszolgálatra hívták be, és különböző táborokban nehéz körülményeket élt át. 1945 februárjában megszökött és bujkálások után, még ez év őszén, a politikai pálya iránti érdeklődése miatt beiratkozott a Külügyi Társaság diplomáciai tanfolyamára. Így tudott – 1946 végén – a Külügyminisztérium sajtóosztályán elhelyezkedni, ahol rövidesen osztályvezető lett. Majdnem 10 évig dolgozott ezen a munkahelyen. Az 50-es évek első felében itt tett németből, angolból és oroszról felsőfokú, franciából pedig középfokú nyelvvizsgát.

1955-ben beiratkozott az egyetemre, s az akkor létrejövő Corvina Kiadóhoz került. Az irodalmi vezetői funkciót hét éven át töltötte be, s közben diplomáját is megszerezte az ELTE bölcsészkarán, a művészettörténeti szak esti tagozatán, 1960-ban.

1962-ben távozott a kiadótól, és a Kulturális Kapcsolatok Intézetében osztályvezetői megbízást vállalt, majd hamarosan fősztályvezetővé nevezték ki. Zsúfolt és nehéz esztendők következtek *Vályi Gábor* számára: a tőkés országokkal kiépített kulturális és műszaki kapcsolatokat szervező fősztály élén közel 10 évet töltött. 1971. július 1-én megvált a KKI fősztályvezetői székétől, és igazgatóhelyettesként lépett be a nagy múltú, de rendezetlen körülmények között működő Országgyűlési Könyvtárba, ahol fél éven át igazgató-helyettesként mélyült el a

hazai és külföldi könyvtári szakirodalomban, s ismerte meg az intézmény történelmi és közelmúltját, helyzetét, belső viszonyait, személyi, szakmai és egyéb problémáit.

Vályi Gábor 50. életéhez közeledett, amikor 1972. január 1-től – *Vértes György* nyugdíjba vonulásával egyidejűleg – a művelődésügyi miniszter az Országgyűlési Könyvtár igazgatójává nevezte ki. A közgyűjtemény felemelkedését szolgáló sok-sok tennivaló közepette, igen aktív és eredményes tevékenység után, 1983 nyarán főigazgatóként – saját kérésére – vonult nyugalomba.

Tizenkét évnyi könyvtárvezetői időszakában az ország jogi, politikai és történelmi tudományos szakkönyvtára, egyben nyilvános közkönyvtára, parlamenti és ENSZ-letéti könyvtára jelentős fejlődésen ment át. A terjedelmi korlátok miatt itt csak az igazgató legfontosabb intézkedéseit soroljuk fel:

- 1971 és 1976 között, fokozatosan lecserélve a régi, hitelét veszített vezetői gárdát, új, agilis vezetőket választott ki, és a fiatalítás gondjait is vállalta;
- a felügyeletet gyakorló művelődési tárcánál néhány év alatt – nagy harcok árán és a kulturális területen addig szerzett kapcsolatai révén – a könyvtár költségvetési és létszámhelyzetében kiugró emelkedést ért el;
- felújította a könyvtár elavult helyiségeit, berendezéseit, megvalósult a legfontosabb eszközök pótlása: a villamos vezetékek cseréje, a műemlék-faburkolat konzerválása, kulturált szociális helyiségek kialakítása, az elhasznált bútorok cseréje, gépesítés (adatfeldolgozók, elektromos írógépek, sokszorosító- és másológépek), a katalógusszekrények és raktári állványok bővítése stb.;
- intenzíven hozzájárult a könyvtár ügyrendjének és különböző (szervezeti, gyűjtőköri, kölcsönzési, zártanyag-kezelési stb.) szabályzatainak szakmai alapokon történő megújításához;
- elvégeztette 1971 és 1975 között a könyvtári állomány leltári ellenőrzését s az utómunkálatok rengeteg időigényes feladatát is;
- új szervezeti egységeket alakított ki (információs és dokumentációs osztály 1972-ben, gazdasági osztály 1973-ban, jogi dokumentációs csoport 1975-ben, a négy különgyűjtemény egyesítésével a Különgyűjteményi osztály felállítása 1978-ban);
- számos új szolgáltatást vezetett be, régieket hatékonyra téve vagy megszüntetve (Világpolitikai információ, 1973–1974, majd gépesítve 1975-től, a külföldi jogi dokumentáció és gépi információs feldolgozása és közvetítése 1976-tól, a magyar állam- és jogtudományi bibliográfia kiadása 1980-tól, az ún. tanácsi dokumentumok megszerzése és feldolgozása 1977-től, az első személyi számítógép beindítása 1982-ben);
- érdemei közé tartozik a könyvtár politikai és jogi információs szakközponti szerepkörének és funkcióinak kifejlesztése 1975-től, az Országgyűléssel, több minisztériummal, információs intézménnyel, a különböző jogi és politikai, valamint a megyei könyvtárakkal való együttműködés keresése és megindítása;
- következetesen fejlesztette a különgyűjteményeket, aktívan kezdeményezte feltárásukat, sokirányú fejlesztésüket (ide tartozik pl. a teljes ENSZ-letét megszerzése 1975-től, s a külföldi különgyűjtemények dokumentációinak beépítése az információs szolgáltatásokba);

- a raktári, olvasói és dolgozói férőhelyek belső erőből történő jelentős fejlesztése ugyancsak említést érdemel (1973–74: tömöraktár a Külföldi parlamenti könyvtár gyűjteménynek, a földszinti raktárterem kétszintűvé alakítása és tömörítése, 1974-ben a jogi kutatószoba megszervezése és a xeroxüzem létrehozása, 1976–1977: számítógépes szobák kialakítása, 1978: az emeleti raktári körfolyosó tömöraktárrá építése stb.);
- fontos szakmai kérdések vizsgálata történt meg és döntések születtek a fejlesztések irányáról is (1972–1973): könyvtári szakrendszer vizsgálata belső és külső szakértőkkel, a katalógusok fejlesztése: a szakrendszer betűrendes mutatókötetek megismerése 1977–1978-ban, a világpolitikai szakmutató és földrajzi katalóguskötetek összeállítása, a könyvtár gyarapítási politikájának egységesítése és a könyvek, periodikumok gyarapodásának erőteljes növelése végig a 70-es években, az olvasótermi kézikönyvtár teljes felülvizsgálata és átalakítása 1974–75-ben stb.);
- a munkatársak oktatását, képzését erőteljesen ösztönözte és támogatta, a könyvtár 1918 utáni történetének kutatását is ő szorgalmazta, illetve indította meg;
- vezetése időszakában a könyvtár számos tájékoztatóval (pl. analitikus-szintetikus összefoglaló kiadványok fontos nemzetközi kérdésekről), bibliográfiákkal, ENSZ-dokumentumokat feltáró kiadványokkal, különböző lelőhely-jegyzékekkel stb. segítette az olvasókat.

Valamennyi tettét, pozitív intézkedését, valamint jószándékú törekvéseit és kísérleteit természetesen nem lehet felsorolni, de egy kérdéskörrel még szükséges röviden szólni. *Vályi Gábor* személyesen és intézményi szinten is aktívan vett részt a hazai és nemzetközi könyvtári szervezetek munkájában: 1972-ben az IFLA parlamenti könyvtári szekciója állandó bizottsága tagjává választotta, 1973-tól pedig a FID-ben képviselte a magyar könyvtárügyet. 1975-ben a Parlamenti Könyvtár a Jogi Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (IALL) tagja lett (1977-ben a IALL-konferenciát Budapesten, a könyvtár szervezésében nagy sikerrel rendezték meg). 1977-ben az MKE társadalomtudományi szekciója első elnökéül *Vályi Gábort* választotta meg, 1979 végén pedig az Országos Könyvtári Tanács elnöke lett. Ezt a posztot még főigazgatói nyugdíjba vonulása (1983) után is, 1989-ig betöltötte. Több írása megjelent a 70-es és 80-as években többek között a Könyvtárs, a Könyvtári Figyelő és a Könyvtári Levelező/lap című szakfolyóiratokban.

Évekig még nyugdíjasként „saját” könyvtárában dolgozott, majd az 1991-es vezetésváltáskor távoznia kellett arról a helyről, amelyet 20 évig a sajátjának érzett. Ezt követően az OSZK-ban helyezkedett el, ahol a magyar könyvtárak nemzetközi kapcsolatainak építésén fáradozik. Emellett hosszú ideje részt vesz a Britannica Hungarica című lexikonsorozat szerkesztési munkálataiban. Fáradhatatlanul és most is a kultúra szolgálatában.

Tevékenységét summázva mindenképpen megemlítendő: *Vályi Gábor igazgatói* működése idején az Országgyűlési Könyvtár hosszú időn át nem tapasztalt fejlődésen ment keresztül, kiugró sikereket érve el az információk feldolgozásában és szolgáltatásaiban egyaránt. És amit a könyvtár mindig nagy eredménynek

tartott: *a közgyűjtemény korszerűsítése demokratikus vezetési stílussal, jó munkahelyi légkörben ment végbe.*

Az egész könyvtári szakma, valamint az általa vezetett könyvtár nevében kívánunk jó egészséget és olyan színvonalas alkotótevékenységet *Vályi Gábornak*, amilyenben még sokáig örömet leli.

Jónás Károly

„Call for papers”

Felhívás

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az MKE Nógrád Megyei Szervezete rendezi meg

**1998. augusztus 6-tól 8-ig
az MKE 30. vándorgyűlését**

Salgótarjánban, a Balassi Bálint Könyvtárban és a József Attila Művelődési Központban.

Vándorgyűlésünk fő témája:

A könyvtárak együttműködése az információs társadalom kiszolgálásában.

Az augusztus 6-i plenáris ülés és a 7-i tematikus illetve szekciós előadásai a tervek szerint a fő téma következő négy aspektusával foglalkoznak majd:

1) együttműködés a nemzetiségek könyvtári ellátásában

(a Kárpát-medencében élő magyarság és a Magyarországon élő nemzetiségek könyvtári ellátása – együttműködési formák, helyzetkép és igények)

2) a könyvtári törvény és az együttműködés

(szinterek: dokumentumellátás – szolgáltatások – közös vállalkozások; hol tart a követő jogszabályok kidolgozása)

3) együttműködés a telematikában

(a közgyűjteményi és közművelődési telematikai hálózat kialakítása – tervek, eredmények és megoldandó feladatok)

4) együttműködés a különböző könyvtár típusok között

(egyes használati rétegek kiszolgálásában).

Az MKE elnöksége ezennel felhívja a fenti témák valamelyikében jártas szakembereket, hogy előadásukkal járuljanak hozzá a vándorgyűlés sikeréhez. A szervezőbizottság arra kéri az előadónak jelentkező kollégákat, hogy

15–20 perces előadásuk vázlatát, bő referátumát (1–1,5 oldal)

1998. április 10-ig nyújtsák be

az egyesület titkárságának címére:

Budapest, Hold u. 6. 1054

tel./fax: 311-8634

e-posta: mke@mail.c3.hu

vagy h11200mke@ella.hu

Kérjük, hogy tüntessék fel a következőket:

– hol szeretnék tartani az előadást: a plenáris ülésen vagy a tematikus ülések valamelyikén (megjegyezzük, hogy a szervezők fenntartják maguknak a jogot, hogy döntsenek arról, hogy egy-egy előadás hol hangozzék el),

– a szerző(k) nevét, értesítési címét, telefon- ill. faxszámát, e-postacímét.

Az előadások elfogadásáról, és arról, hogy a plenáris ülésen illetve mely tematikus ülésen hangzanak majd el, május elején értesíti a jelentkezőket a szervezőbizottság. Ekkor kapnak tájékoztatást arról is, hogy a továbbiakban kivel állnak majd kapcsolatban az előkészületek során.

Ezt a felhívást megküldjük az MKE szekcióinak és területi szervezeteinek, az MKE központi testületi tagjainak, az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, az Egyetemi Könyvtárak Szövetségének, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kulturális Örökség Főosztályának és Közművelődési Főosztályának, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Könyvtári Osztályának, az egyetemi és főiskolai könyvtár–informatikai tanszéknek, egyes személyeknek, akiktől előadást remélünk.

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei

Február 5-én és 6-án Kecskeméten tartotta ülését az IKSZ Megyei Könyvtári Tagozata. Az összegyűltekkal először Szabó Sándor, a British Council könyvtárának vezetője ismertette együttműködési elképzeléseit, majd Ambrus Zoltán tolmácsolta az Országgyűlési Könyvtár javaslatát egy országos sajtó-adatbázis kialakítására. Ezután Bariczné Rózsa Mária beszélt az MKM tervezett érdekeltségnövelő önkormányzati pályázati kiírásáról. A következő meghívott vendég, dr. Skaliczki Judit a kulturális törvényt követő jogszabályok sorrendjét, a különféle pályázati lehetőségeket és a hozzájuk rendelt pénzforsorásokat ismertette. Részletesebben is megvitatták a kollégák az országos dokumentum-ellátó rendszer alapelveit, és végül a nemzetiségi könyvtári ellátás problémáit.

A képviselő-testület február 19-ei ülésén egyeztette az 1998. évi programokat. A tervek között szerepel a könyvtári menedzsment és marketing tanfolyamok folytatása (kezdő és haladó szinten egyaránt), képzés a térítéses információs szolgáltatások megszervezéséről, egy jogi kérdésekkel foglalkozó szakmai nap és egy másik a törvényt követő rendeletekről. A közgyűlés május 26-án lesz, az OSZK-ban.

A kollégák ezután az országos dokumentum-ellátó rendszer koncepcióját vitatták meg, majd az aktuális kérdések kerültek napirendre. A testület végül megbeszélte és elfogadta azt a levelet, melyben az MKE és az IKSZ együttesen hívta fel az ágazati miniszter figyelmét azokra a nehézségekre, melyek a könyvtárügy minisztériumi irányításának kettéosztottságából következnek, s amelyek most, a törvényt követő jogszabályok előkészítésénél különösen marakansan jelentkeznek.

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Lezárva: 1998. február 24.

75. szám

A szervezeteknek és a központi testületi tagoknak kiküldjük: a megjelenés után három napon belül.

SZJA 1% – helyesbítés! Az APEH-nél különböző szervezeti változások következtében módosult az egyesület nyilvántartási számának két utolsó számjegye (amely nem azonosít, csak a budapesti APEH-kirendeltség helyét jelöli). A helyes szám: 19000895-1-41.

Elnökségi hírek

Érdekeltségnövelő támogatás – A helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltségnövelő támogatásáról szóló miniszteri rendelet tervezetéhez kritikai megjegyzéseket és módosítási javaslatokat fűzött az elnökség az MKM Közművelődési Főosztályának kérésére.

MKM Könyvtári Osztály – Az Informatikai és Könyvtári Szövetség és az MKE elnöke közös levélben fordult a művelődési és közoktatási miniszterhez, azt kérve, hogy vizsgálja meg az egységes könyvtári szakterületi irányítás visszaállításának lehetőségét a minisztériumban.

Könyvtári Intézet (KI) és Országos Könyvtári Kuratórium (OKK) – Az MKM Könyvtári Osztályának kérésére az MKE elnöksége megtette javaslatait a KI és az OKK tárgyában. A javaslatok a KI jogállására és szervezeti helyére, valamint az ezzel kapcsolatos elvi, finanszírozási kérdésekre vonatkoztak. Az MKE ez évi rendezvényprogramja keretében országos tavaszi konferenciáját ehhez kapcsolódva a KI feladatairól és a vele szembeni elvárásokról tartotta, az MKE tanácsának rendezésében, 1998. február 18-án. – Az OKK ügyéhez kapcsolódva az elnökség kérdéseket tett fel a törvény 99. §-ában szereplő Kulturális Örökség Szakmai Kollégiumának szerepéről és felajánlotta, hogy közreműködik javaslatok kidolgozásában.

Mi történt a szervezetekben?

Könyvtárostanárok Egyesülete KE – Ismét hírlevéllel jelentkezett a KE elnöksége, amelynek címsorai: az elnökség részletes elérhetőségi adatai, az érdekvérvényesítő szakmai munkáról, a KE pénzügyi helyzetéről, az 1998. évi tagdíjak befizetéséről, az 1998-as tervekről. A titkárság rövid úton, a számítógép-hálózaton kapta a hírlevelet, az elnökség köszönettel vette a tájékoztatást.

Zenei Szekció – 1997. évi utolsó találkozásuk alkalmával az elmúlt évben 75. születésnapját ünneplő, ma is aktívan tanító, tankönyveket író Frank Oszkár tanár úrral ismerkedhetek meg a jelenlévők. A beszélgetést követően megtekintették a Szonáta Alapítványnak a Régi Zeneakadémia épületében működő hangtárát. Az elsősorban komolyzenei CD-ket és videókat gyűjtő Szonáta Hangtárban a zeneirodalom kevésbé hozzáférhető művei, illetve egyes előadói életművek és stílusok felvételei találhatóak meg, a CD-k esetében kölcsönözhetőek is. – Az 1998. januárjában rendezett összejövetelt a Széchényi Könyvtár Zeneműtárában tartották. Szőnyiné Szerző Katalin, a Zeneműtár vezetője kalauzolta a megjelenteket: a Mátray Gábor életművét bemutató kamarakiállítását tekintették meg, majd Gócza Gyuláné szekcióelnök szakmai és élménybeszámolóját hallgatták meg a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (IAML) 1997. évi genfi konferenciájáról.

Pénzügyek

1998. évi gazdálkodás – Idén is benyújtottuk pályázatunkat két „fő támogatónknál”, az Országgyűlésnél és a Művelődési és Kulturális Minisztériumnál a társadalmi szervezeteknek szóló támogatás elnyerésére. Az elnökség a szokásos menetrend szerint márciusban küldi meg a szervezeteknek a szakmai programokra vonatkozó pályázatát.

Pályázat

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány (Budapest, Akadémia u. 3.) pályázatában szerepel a következő lehetőség: Közgyűjtemény állományának gyarapítása. A pályázatok beküldésének határideje: 1998. május 15. Döntés a támogatásokról: 1998. június 11. Adatlapot postai úton is lehet kérni, megcímzett, felbélyegzett válaszborítékkal (1357 Budapest, Pf. 2.). Az adatlap és az útmutató lehívható a következő Internet-címekről is: www.rompage.c3.hu vagy w3.datanet.hu/mnekk.

Képzés

Képzési támogatás – A tanács a két év előttiékhöz hasonlóan kezébe vette a képzési támogatás elosztásának megszervezését, tagjai révén juttatja el az adatlapokat az érintettekhez.

Nyitott napok – A programsorozat keretében 1998. március 4-én 17 órai kezdettel dr. Voit Krisztina ismerteti az ELTE Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén (Budapest, 1088, Múzeum krt. 6–8.) a tanszéken meginduló doktori (PhD) képzés programját és a programhoz való kapcsolódás feltételeit.

Marconi – Január végén megindult a magyar MARC-szabványosítás számítógépes vitafóruma, a Marconi levelezési lista. A lista indításáról a tavaly augusztusi MARC-értekezleten született elhatározás. A lista témája a különböző nemzeti MARC-okkal és a MARC szabványosítással kapcsolatos. Az érdeklődők a Marconi-requests@isis.elte.hu címen iratkozhatnak fel a listára a Subscribe paranccsal. A lista gazdája: Csabay Károly (csabay@isis.elte.hu).

Lezajlott rendezvények

BOBCATSSS 96 – Január végén nagy sikerrel lezajlott a 6. szimpózium, immár dán könyvtároshallgatók szervezésében. Magyar hallgatók is bekapcsolódtak az előkészítő munkákba: Domsa Zsófia (ELTE) szervezte a kiváló kulturális programot, mellette Kora András (Szombathely) képviselte a házigazda magyar hallgatókat. A hagyományok szellemében számos hallgató, oktató és gyakorló könyvtáros tartott előadást. Köszönet illeti az OSZK-t, amely ismét helyet adott a rendezvénynek, és természetesen munkatársait, Kalydy Dórát és Vass Viktóriát. A nyitó fogadáson kapta meg az MKE emlékérmét dr. Ruud Bruyns és dr. Ragnar Audunson, akik mindketten igen sokat tettek a magyar könyvtárügy megismertetéséért, a holland–magyar, illetve a norvég–magyar könyvtári kapcsolatok ápolásáért. Jövőre Pozsonyba költözik a rendezvény, fő szervezői a darmstadti és a stuttgarti főiskolások lesznek. A fő téma: Learning society, learning organisation, lifelong learning.

Előkészületben...

Közkönyvtár az ezredfordulón – Ez lesz a címe az 1998. október 5-től 7-ig tervezett magyar norvég szemináriumnak. Az előzetes programterv szerint a résztvevők az oslói főiskola végzős könyvtár-szakos hallgatói, oktatói, magyar könyvtáros-hallgatók, oktatók, a téma szakértői és a téma iránt érdeklődők lesznek.

Nemzetközi kapcsolatok

IFLA 2003 – A Könyvtárosegyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetsége arról értesítette az MKE-t, hogy elfogadták előzetes pályázatunkat a 2003. évi IFLA-konferencia budapesti megrendezésére. A levél szerint négy város, nem hivatalos értesüléseink szerint két város van jelenleg versenyben. Március 13-ig kell a részletes pályázatot benyújtani, ennek előkészítéseképpen március elején az elnökség találkozót szervez azon nagykönyvtárak, intézmények vezetőivel/illetékes munkatársaival, akiknek támogatására majdan számítani szeretnénk.

Társégyesületek, rokon szervezetek

Közlemény – A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Közgyűteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete fájjalja, hogy a két szervezet együttműködésében zavart okozó vita bontatkozott ki a könyvtári törvény szakmai előkészítésének során. A vita, nevezetesen, hogy egy, a közgyűteményi és közművelődési szakmákat átfogó törvény vagy több szaktörvény készüljön, egy pontatlan megfogalmazás félreértéséből született. Kiderült, hogy nem a KKDSZ elnöke tett javaslatot az összevont törvény előterjesztésére. A törvény vitájának során mindenki számára világossá vált a kormányzati szándék az átfogó törvény megalkotására, a törvény Parlament általi elfogadásával pedig a kérdés amúgy is lekerült a napirendről. A Közgyűteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének közös az a törekvése, hogy oly módon erősítsük szervezetek munkáját, kapcsolattartását, amely lehetővé teszi a vitás kérdéseknek a megfelelő fórumokon való megtárgyalását. Természe-

tesen a különböző kérdések kapcsán kialakuló véleménykülönbségek nem befolyásolhatják szervezeteink korrekt kapcsolattartását. Szándékaink szerint a törvény megalkotása utáni közös feladatainkra kell összpontosítani erőfeszítéseinket, az MKE és a KKDSZ ehhez kíván tagjainak és a döntéshozó testületeinek segítségét nyújtani.

Budapest, 1998. január 20-án

Vajda Erik, az MKE elnöke Vadász János, a KKDSZ elnöke

Digitális és Közgyűjteményi Szakosztály – A Neumann János Számítógéptudományi Társaság keretében új szakosztály alakult ezen a néven 1998. január 22-én.

Magyar Kulturális Szövetség – 1998. január 28–29-én tartotta VII. közgyűlését a Magyar Kulturális Szövetség. Vajda Eriket, az MKE elnökét, aki a szövetség választmányának tagja, Poprády Géza alelnök képviselte.

Kiadvány

Magyar Tudó lexikon A-tól Zs-ig – Az OMIKK kérésére ajánljuk ezt a kiadványt a kollégák figyelmébe. A hazai tudomány- és technikatörténet jeles műhelyeinek összefogásával készült, közel kétszázötven szerző alkotása. A több mint ezer oldal terjedelmű, gazdag képanyagot tartalmazó munkát összefoglaló bibliográfia, időrend és betűrendes névmutató, illetve helynévmutató teszik teljessé. A kötet ára 5600 Ft + postaköltség. Akik megrendelik a könyvet, a Műszaki és Természettudományi ki kicsoda egy példányát kapják ajándékba. Cím: OMIKK Értékesítési Osztály, 1428 Budapest, Pf. 12. Tel./fax: 138-4650.

Előzetes rendezvénytár:

Magyarországon:

- 1998. április 15–17. Workshop 98, Győr
- 1998. április 9–10. A kultúra pénze, a pénz kultúrája, Kultúraközvetítők Társasága, Budapest, Hotel Atrium Hyatt
- 1998. április 20–22. Second ICC/IFIP Conference on Electronic Publishing 98: Towards the Information-Rich Society, Budapest, Conference Centre of the Central European University
- 1998. április 24–26. Budapesti Könyvfesztivál, Budapesti Kongresszusi Központ
- 1998. május 10–14. The 21st Century Information Society: The Role of Library Associations, Budapest, OSI-Network Library Program – Council of Europe
- 1998. május 18. A könyvtárak és az elektronikus környezet, kerekasztal-konferencia a budapesti Goethe Intézet és Francia Intézet szervezésében
- 1988. augusztus 6–8. Az MKE 30. vándorgyűlése A könyvtárak együttműködése az információs társadalom kiszolgálásában, Salgótarján
- 1998. augusztus 30–szeptember 4. INTAMEL-közgyűlés és konferencia, Budapest
- 1998. október 5–7. Könyvtár az ezredfordulón. Magyar–norvég szeminárium, Budapest

Külföldön:

- 1998. március 24–26. NIT 98: 10th International Conference on New Information Technology, Hanoi, Vietnam
- 1998. május 25–29. Information Technology and Journalism, Dubrovnik, Inter University Center
- 1998. június 1–7. IATUL Annual Conference, Pretoria, Dél-Afrika
- 1998. június 6–14. Crimea 98 – Libraries and associations in a transient world: new technologies and new forms of cooperation, Sudak, Ukrajna
- 1998. június 25–július 2. American Library Association Annual Conference: Global reach, local touch, Washington D.C., USA
- 1998. augusztus 13–15. ISIC (Information Seeking in Context 98) konferencia, Sheffield, Nagy-Britannia
- 1998. augusztus 16–21. 64. IFLA-közgyűlés On crossroads of information and culture, Amsterdam, Hollandia
- 1998. november–december. International Conference Freedom of Expression, Censorship, Libraries, Riga, Lettország
- 1999. január 25–27. 7th International BOBCATSSS Symposium, Bratislava

Állásügyek (január közepétől lapzártáig érkezett hirdetések)

Állást keres: Főiskola magyar-történelem szakán, egyetemen levéltárosként végzett, az ELTE levelező könyvtár-szakán tanuló férfi, német és angol középfokú nyelvtudással könyvtári vagy levéltári munkát vállalna. Konrád Imre dr., tel.: 117-2320 (munkahely), 276-7739 (lakás, reggel). – Lehetőség szerint olvasószolgálati munkakörben elhelyezkedne Szabó Jánosné (tel.: 343-0890/147 munkahely, 352-4310 otthon). Könyvtárkezelői tanfolyamot végzett, angol passzív nyelvismerettel rendelkezik, számítógépes kölcsönzésben jártas, több műszakos munkát is vállal.

Állást kínál: Könyvtári adatfeldolgozással (retrospektív konverzióval) foglalkozó kft. keres feldolgozó és számítógépes gyakorlattal rendelkező és pályakezdő könyvtárosokat főállásban vagy szerződéssel is. Idegennyelv-tudás szükséges! Az önéletrajzokat várja: Bátonyi Viola irodavezető, DMP Kft., 1088 Budapest, Baross u. 18., tel.: 118-6344. – Számítógépes feldolgozó munkatársat keres felsőfokú végzettséggel, angol vagy német nyelvismerettel a Budapesti Tanítóképző Főiskola könyvtára (Feckenstein Sándorné, tel.: 224-0800/855). – Könyvtár szakot végzett, angolul beszélő, számítógéphez, Internethez értő fiatal munkatársat keres a Spectrum Qualitech, tel: 332-5651, Borbás Éva. – Felsőfokú végzettségű feldolgozó vagy olvasószolgálatos könyvtárost keres a gyáli városi könyvtár. Angol alapfokú nyelvismeret, számítógépes adatfeldolgozó gyakorlat szükséges. Mész Árpádné könyvtárvezető, tel.: 29/340-256, 2360 Gyál, Somogyi Béla u. 2.

*

Szerkeszti: Hegyközi Ilona

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@MAIL.C3.HU vagy H11200MKE@ELLA.HU

Heller Farkas

Nyugdíjpénztár

Kedves Könyvtáros és Informatikus kollégák!

MIÉRT AJÁNLJUK

**a Közigazgatási és Közszolgálati Dolgozók
Országos Heller Farkas Önkéntes Kölcsönös
és Magánnyugdíjpénztárát?**

- Biztos munkaviszonnyal rendelkező, rendszeresen fizető tagságunk van.
- Pénztárunk munkáját támogatják a közszolgálati szakszervezetek.
- Önkéntes pénztártagjaink számlájára az 1997-ben jóváírt hozam kiemelkedően magas, 34,43 % volt.
- Vagyonunk eléri a 2,5 milliárd forintot, tagságunk a 31 ezer főt.
- A bankoktól és más pénzüintézetektől függetlenül működünk, így szabadon választhatjuk meg vagyonekezelő pénzüintézetünket, amely jelenleg a Creditanstalt-IB Értékpapír Rt.
- Naprakész tájékoztatást adunk az egyéni számlán összegyűlt megtakarításról, pénztárunk gazdálkodásáról.

Telefon: 313-1405, 313-7285

Cím: 1081 Budapest, Kiss József u. 8.

Ügyfélszolgálat:

Hétfő-kedd-csütörtök: 7.00 - 15.00
szerda: 8.00 - 18.00, péntek: 7.00 - 13.00

Várjuk jelentkezésüket!

Heller Farkas Nyugdíjpénztár

*

Az életreszóló útravaló

